

TÜRK FOLKLOK ARAŞTIRMALARI

O C A K 1977

İÇİNDEKİLER: ~~~~~

Doğu Anadolu Efsaneleri	Yusuf GÜL
Kilis'te Köşkerlik	Mazlum Nusret KILIÇKIRAN
Yozgat Manilerinde Bireysel ve Toplumsal Konular	Muhsin KÖKTÜRK
Bektaşilikte Kullanılan Deyimler — 1 —	Dr. Bedri NOYAN
İstanbul'da Eski Okul Oyunları ve Gezileri	Malik AKSEL
Türk Halk Oyunları Konusunda Bir Kaynak — 2 —	Nail TAN
Halk Şiirimizde Menekşe	Ali Esat BOZYİĞİT
Ölümünün 8. Yıldönümünde Posuflu Âşık Sabit Müdâmi	Haydar ÇETİNKAYA
Çankırı'dan Tekerlemeler	Recep CIRIK
Dergimizin Yeni Abone Fiyatı	T.F.A.

BİZE GELEN KİTAPLAR

~~~~~

SAYI: 330

KURUŞ: 500

1974 S 13  
İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ  
1977

Devlet Nüshası

# TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

O C A K 1977

İÇİNDEKİLER: ~~~~~

|                                                              |                          |
|--------------------------------------------------------------|--------------------------|
| Doğu Anadolu Efsaneleri . . . . .                            | Yusuf GÜL                |
| Kilis'te Köşkerlik . . . . .                                 | Mazlum Nusret KILIÇKIRAN |
| Yozgat Manilerinde Bireysel ve Toplumsal Konular . . . . .   | Muhsin KÖKTÜRK           |
| Bektaşilikte Kullanılan Deyimler — 1 — . . . . .             | Dr. Bedri NOYAN          |
| İstanbul'da Eski Okul Oyunları ve Gezileri . . . . .         | Malik AKSEL              |
| Türk Halk Oyunları Konusunda Bir Kaynak — 2 — . . . . .      | Nail TAN                 |
| Halk Şiirimizde Menekşe . . . . .                            | Ali Esat BOZYİĞİT        |
| Ölümünün 8. Yıldönümünde Posuflu Âşık Sabit Müdâmi . . . . . | Haydar ÇETİNKAYA         |
| Çankırı'dan Tekerlemeler . . . . .                           | Recep CIRIK              |
| Dergimizin Yeni Abone Fiyatı . . . . .                       | T.F.A.                   |

BİZE GELEN KİTAPLAR

~~~~~

SAYI: 330

KURUŞ: 500

DERGİMİZ

28 YAŞINA BASTI

Dergimiz 6 ay evvel çıkmış bulunan 325 No.lu Ağustos 1976 tarihli sayısıyla 28 yaşına ve 17. cildine başlamış bulunmaktadır.

Tamamlanmış bulunan 16. cildimiz (307 - 324. sayılarımızı kapsayan) ve özel cilt kapaklarımız hazırlanmıştır. Ayrıca tükenen 56, 67, 81, 90 ve 92. sayılarımızın ikinci baskıları yapılmıştır. Bu suretle bazı okuyucularımızın koleksiyonlarındaki eksikler tamamlanmış olmaktadır.

Bu arada 1 - 16. ciltlerimizde hazırlanmıştır. 1 - 12. ciltlerimiz ikinci baskı giderleri dolayısıyla 100'er liradan, 13 - 16. ciltlerimizde de 75'er liradan satışa çıkarılmıştır. Cilt kapaklarımız ise 15 liradır.

Okuyucu ve abonelerimize duyururuz.

T.F.A.

damlıya damlıya göl olur



TURKIYE İŞ BANKASI

paranızın... iktisadınızın emniyetidir

(Folklor : 1)

EV

sahibi olmak
SİZİN DE
hakkınızdır



(Basın : — 2)

TÜRK FOLKLOR ARASTIRMALARI

KURULUŞU : AGUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALK BİLGİSİ DERGİSİ
KURUCUSU VE SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 330

OCAK 1977

YIL : 28 — CİLT : 17

DOĞU ANADOLU EFSANELERİ

Yazan : Yusuf GÜL

Munzur Dağları, Doğu Anadolu bölgesinin en uzun sıradağları olup, uzunluğu 100, eni ise 30 km. dir. En yüksek yerleri 3250 rakımlı Koç Gölü Başı ile Katırtepleri (3300 m) dir. Bu dağlar Tunceli ile Erzincan illerini birbirlerinden ayıran tabii bir sınırdır (1). Bol-sulu kaynakları, doğal gölleri, yemyeşil otlakları ve serin havaıyla gözlemlendiğine uzanan bu Ulu dağlar hayvancılıkla iştigal eden GÖÇPERİ ŞAVAKLARIN da (2) yazıldığı olur. Doğanın nimetlerini cömertçe sergilediği böylesi yerlerde insanoğlu boş durur mu? Muhayyilesini çalıştırır, buralarını birer mitler (efsaneler) diyarı yapar. Evet, nice yerler, dağlar gibi Munzur Dağı da adını bir efsaneden alır. Gerçi Munzur Efsanesi pek çok yazıldı. Ancak, söz konusu dağların diğer efsanelerine geçmeden «Çoban Munzur'un» öyküsünü hatırlatalım dedik.

Munzur, koyunlarına çok güzel bakan, Ağasına ve Hatununa gayet saygılı, sadık bir çobandır. Günün birinde Ağası Hac'a gider. Bir müddet sonra Munzur Hatununa :

— Ağamı çok özledim, bir helva yap da Ağama götürüeyim der. Hatunu (içinden) zavalının canı helva istiyor diyerekten helva pişirir, bir tası doldurup Munzur'a verir. Bir saat kadar sonra Munzur döner.

— Ağamın selâmı var, helvayı pek beğendi, 15 gün sonra dönecekler der. Hatunu inanmaz, fakat Munzur'u da bozmak istemez...

Gerçekten 15 gün sonra Ağa Hacdan döner.

Köylüler karşılamaya giderler, Hacı Ağadan nasip almak için üzerine üşüşürler.. Ağa kalabalığı süzer, gerilerde duran Munzur'u işaret ederek; benden birşey beklemeyin ona gidin.. O ermiştir. Ben Hicazda iken bana helva getirdi ve ortadan kayboldu. Hanımın yaptığı helvanın buğusu bile tütüyordu demesiyle halk Munzur'a doğru koşar.. Munzur sıkılır, Ağasına sunmak üzere getirdiği içi süt dolu kabla kaçar.. Halk kovalar.. Bu günkü Ziyaret denilen köydeki Munzur Suyunun çıktığı yerde ayağı taşla takılır, düşer. Sütün döküldüğü yerde beyaz köpüklü sular fişkirir ve bu sulara kendini atan Munzur kaybolur gider. O gün bu gündür bu suya Munzur, etrafı takı dağlara da Munzur Dağları denir.

MERCAN SUYU :

Vaktiyle bir karı-koca Hacı gitmek üzere evden ayrılırlar. Gide gide Erzincan - Tunceli arasındaki dağlara gelir dayanırlar. Konakladıkları köy gayet güzel bir köy.. Ancak, köylüler içme sularını bir hayli uzaktaki dağın kaynağından getirirlermiş. Hacı adayı Karı - Koca düşünüp taşınmışlar; eğer biz Hicaza gitsek sevabı ikimize olur. Oysa, dağdaki suyu bu köye indirsek, tüm köylünün hayır - duasını alırsak düşünceyle hacı gitmekten vazgeçerler. Ustalar, işçiler tutulur; dağ - taş yarılır, su yolu köyün yakınlarına dek getirilir.. Fakat paralar da suyunu alır. Karı - Koca bir hal çaresi düşünürken, kadın sevinçle kocasına :

Benim mercanlarım var. Bunları satarsak

KİLİS'TE KÖŞKERLİK

Yazan : Mazlum Nusret KILIÇKIRAN

Kilis Hakkında Kısa Bilgiler :

Kilis, Anadolu'muzun unutulmuş sınır kentlerindedir. Bir yerlere varmak için gelip geçenlere pek rastlanmaz. Zati daha ötelede başka bir Türkiye kenti yoktur.

Kent halkı Selçuklu akınlarıyla buraya gelip yurt tutmuştur. Köylerinin çoğu ise, daha sonraları Horasan'dan göçen Türkmen Oymakları kollarındandır. Son yıllarda gerek kaçakçılığın etkinliği, gerekse Öncüpınar sınır kapısının daha işlek duruma getirilmesiyle kent bu unutulmuşluktan kurtulmuştur. Artık başka kentlerden gelenlere veya yabancı turistlere rastlanmaktadır.

Tarihi belgeler kentin Asurlular zamanında kurulmuş olduğunu göstermektedir. Türklerin

suyu köyün içerisine akıtabiliriz der. Kocası bu fikri memnurlukla kabul eder ve nihayet su köyün içerisine getirilir. Bu sayede Kismikör köyü bol suya kavuşur ve şimdiki yeşil haline dönüşür. O zamandan beri de bu su MERCAN SUYU adını alır.

KOÇ GÖLÜ : (AT GÖLÜ)

Adamın birinin çok güzel bir kısrakı varmış. Ne var ki yıllardan beri kısrakı yavruya kalmamış. İş gereği başka bir köye giden kısrak sahibinin yolu bir göl kıyısından geçer. Bakar ki gölün çevresi yeşilliklerle kaplı. Durur, atı dinlensin ve biraz otlasın diye. Kendisi de çimenlere uzanır, rehavet çöker üstüne.. O anda, gölün içinden azgın bir atın çıkıp kısrakıyla birleştikten sonra tekrar göle girip kaybolduğunu görür. Yolcu, irkilir atına binerek yoluna devam eder. Zamanı gelince kısraktan şahane bir tay doğar. Durumdan memnun kalan kısrak sahibi, tay büyüyünce ikisini de alarak gölün yoluna koyulur. İster ki bu kez iki tayı olsun. Evet.. aygırın gölden çıktığı yerde beklemeye başlar.. Çok geçmeden, gene göl yarılır, aygır çıkar ve yavrusu olan tayı boğazından yakaladığı gibi gölün içine dalar. Dalış o dalış.. bir daha da çıkmazlar.

Olanlardan dehşete kapılan köylü atına binip kaçar. O günden beri o göle AT GÖLÜ veya KOÇ GÖLÜ denir.

(1) Tunceli il yılı 1973.

(2) Yusuf Gül, Tunceli'de Şavaklılar Ank. 1976.

fabrikasyon hale gelmiştir. Bu gelişim Kilis'e özgü Köşkerlik mesleğini de yok etmek üzere dir.

Araştırmalarımıza göre Kilis halkı önceleri postal giymektedir. Daha sonraları EDİK adı verilen postalla yemeni arasında çarığı anımsatan bir ayakkabı yaygınlaşmıştır. Günümüze evrimleşerek gelen EDİK değişimlere bağlı olarak YEMENİ adını almıştır. Bundan beş on yıl öncesine değin Köşkerlerden oluşan bir Bedesten vardı. Çağdaşlaşmayla birlikte Kilis'e özgü bu geniş zanaat dalı gittikçe yok oldu. Bugün kentimizde köşkerler, sayılacak denli azalmıştır.

YEMENİ :

Halk arasında şöyle bir temsil getirilir :

«Kilis'inin biri vakti zamanında İstanbul'a gitmiş. Bir yerde otururken yandaki masadan bir adam nerelisiniz diye sormuş. Adamcağız Kilis'liyim demiş. Yandaki masada, bilgic görünmek isteyen kişi, yanındaki Kilis'lileri iyi bilirim. Bunlar ayağımıza giydiğimiz terliği başlarına giyer demiş. (Terlik Kilis'lilerin başlarına giydiği püsküllü nakış nakış işlenmiş bir külahtır). Bilgic adamın gülmesine içlenen Kilis'li de; — Gül beyim gül - demiş. Biz de sizin kadinlarınızın başına giydiği yemeniyi ayağımıza giyer güleriz - demiş».

YEMENİ ÇEŞİTLERİ :

Yemeni dikmek için önce dabaklanmış, ancak günümüzdeki ayakkabı derisi kadar ince işlenmemiş deri alınır. Bunların bazıları siyaha, bazıları da kırmızıya boyanır. Boyalar kuruduktan sonra endazelerle kesilir.

İç kısımlarına HAVIR adı verilen ince bir deri yapıştırılır. Bu yapıştırma için ÇİRİŞ kullanılır. Çirişi köşker çırakları hazırlarlar. İplikleri de çıraklar mumlar. Deriyi boyayan da onlardır. Kenarlarına kıyı adı verilen ince dikişli bir kenar deri geçirilir. Bu deri hem yemeninin süsü olur, hem de onun sağlamlığını sağlar. Ayrıca dış kısımlara AZI adı verilen iki küçük parça daha dikilir. Azı dikişli ek yerin üzerine getirilir. Böylece ek yerin görünüşünü kapatıp güzelleştirir, süs olur. Azı ve kıyıları kalfalar diker. Bu işlemler için, mumlanmış ince iplik kullanılır. Köşker, bir elinde BİZ denilen bir delgeç, diğer

elinde de mumlu ipliğin geçtiği iğne taşır. Biz'le deriyi deler, iğneyi bu delikten geçirip öbür yandan çekip iyice dikişli oturur. Dikme işlemi bitince o kısmın iyice oturması için MUŞTA adı verilen ağır bir sarı demirle iyice döğüştürür. Döyme işlemi için önünde tezgah görevi yapan kütükler vardır. Hazırlanan yemeni üstü, kalıplara çekilir. Derinin gerilmesi için önce islatılır, sonra kurumaya bırakılır. Kuruma işlemi bitince yemeninin altına GÖN adı verilen kalın bir kaba deri dikilir. Kaba deri Sığır derisinden hazırlanmıştır. Kaba deri yemeniyi GÖN ipliği denilen mumlanmış kalınca bir iplikle dikilir. Özellikle gizli dikiş yapılması zanaatın ince yanidir. Bu nedenle gönleri genellikle ustalar diker. Gön dikiminden sonra yemeni yine kalıba çekilir. Yapıştırma kısımlarının kurumaması, derinin gerilmesi, kalıba uyması için güneşe dizilirler. Kalıptan çekildikten sonra çift çift, bir iplikle geçirilip ayrılırlar. Ustanın baş ucundaki askı direklerine bu iplerin uçlarından birer yemeni sallanmak şeklinde atılırlar. Köşker ürünü böylece sergilenmiş olur.

Yemeniler renklerine göre Siyah ve Kırmızı olarak ikiye ayrılırlar. Siyahlarına, Tulum yemeni; Kırmızılara da, Gül Şeftali adı verilir. Kilis halkı GÜL Şeftali yemeniyi yeğ tutar.

Yemeni ayrıca kulaklı ve kulaksız olarak yine ikiye ayrılır. Kulaklıya ESKİ YEMENİ, Kulaksıza YENİ YEMENİ denilir. Anlaşıldığı gibi bu deyimler, kulaksız yemeninin daha yeni çağlar da dikilmeye başlandığını belgeler.

Kilis'in Odunpazarı çarşısında Köşkerlik yapan Mehmet Özuslu, yemenilerin büyüklüklerine göre isimlerini şöyle sıralıyor :

«Bana Akcurun'lu Köşker Mehmet derler. 50 yaşındayım, 40 senedir de köşkerlik ederim. Köşkerlik benim ata dede zanaatımdır. Biz bu isimleri yemenilerden çok kalıplarda kullanırız.

Metelik	25-26	Numara
Küçük Hasbe	27-28-29	»
Büyük Hasbe	30-31-32	»
Orta Ayak	33-34-35-36	»
Zerden	37-38-39	»
Ges	40-41	»
Lorta	42-43	»
Üzögar	43-44	(yarım numaralar için)
Ulu Ayak	45-46	ve daha büyükler.

(1)

BİREYSEL VE TOPLUMSAL AÇIDAN
YOZGAT MANİLERİNDE KONULAR

Yazan : Muhsin KÖKTÜRK

Yozgat manileri, konu bakımından geniş kapsamlıdır. Maniler genellikle bireysel tutku- ların, duyguların iletişim aracı olarak oluştu- rulur. Bunun dışında, sosyal yaşamın birtakım ger- çekleri de manilerin kapsamına girer. O halde manileri değerlendirirken iki ana noktayı göz önünde bulundurmak zorundayız. Bunlar; birey- sellik ve toplumsallıktır. İşte biz, Yozgat mani- lerini bu iki nokta açısından irdedeceğiz :

1 — YOZGAT MANİLERİNDE BİREYSEL KO- NULAR : Manilerde ele alınan bireysel konuları üç ana temelde toplamak gerekir :

- a) Sevi (aşk)
- b) Ayrılık
- c) Kıskançlık

MANİLERDE SEVİ : Yozgat manilerinde, tüm manilerde olduğu gibi halkın ana duygusu olan sevi işlenir genellikle. Dört duvar arasında Ana- dolu kadınının çeşitli özlemleri vardır. Yozgat'ta kızlar, on beşine varmadan nişanlandırılırlar. Evlenmeler görücü yöntemiyle (usulüyle) olur. Bu bakımdan genç kızlar, çoğu kez özelemlerine kavuşamazlar. Uslarında, gönüllerinde imgeledik- leri güzel delikanlılar yatar. Her zaman onları anımsarlar. Ama bilirler ki, umutları gerçekle- şemeyecektir. Bunu bilen Anadolu kızları isyan ederler ve bu isyanlarını manilerle dile getirirler.

Anadolu kadını (1), tüm Anadolu insanı gibi sağlam bir güzellik anlayışına sahiptir. Sevece- ği kişide sevdiğinde birtakım değerler arar. Öteden beri uzun boylulara karşı bir tutkusu vardır Anadolu kadınının. Yarın boyu onca sel- vi gibi olmalıdır :

Leblebi koydum tasa
Doldurdum basa basa
Her huyun iyi ama
Azıcık boyun kısa

Diyerek özlemini dile getirir O.

Anadolu kadınının beğenisinde, düşünde, karayağız köy delikanlıları yer eder. Gecesi gün- düzü «Kara toprak»la uğraşmakla geçen fedâ- kar Yozgat kızları, toprak tenli delikanlılara tut- kularını dillendirirler manileriyle :

Benim yarım pek güzel
Öz kıyısında gezer

Karayağız kendisi
Bastıkça ciğer ezer
Anadolu kızının gönlünde yatan yavuklusu- nun, kaşları karadır.

İğneler dolam dolam
Yarımı nerde bulam
Orduların içinden
Seni kaşından bilem
Yarın gözleri bağlardaki kara üzümleri an- dırır O'nca.

Kaşların süzüm süzüm
Gözlerin kara üzüm
Aramız uzak düştü
Kalbimiz birdir bizim

Yeri gelmişken Yozgat erkeğinin güzellik an- layışını da belirtelim : Anadolu halkı her zaman iyiyeye, güzele yönelmek ister. Nasıl ki kız, düş- lediği erkeğe kavuşmak isterse, yiğit Bozok de- likanlıları da Anadolu beğenisinin bir sonucu olarak belli bir güzel düşler dururlar.

Yozgat erkeğinin gönlünde yatan genç ya- vuklular vardır. Erkek, onu ham bir kavuna ben- zetir. İster ki, usundaki yavuklusuna el değme- miş olsun :

Ay doğar elek gibi
Gün doğar melek gibi
Şu Çandır'ın kızları
Turfanda kelek gibi (2)

Yozgat'lı, yavuklusunun gül gibi kokmasını ister :

Ay doğar sini gibi
Sallanır selvi gibi
Yarım kokum geliyor
Isparta gülü gibi

Bahçelerde gül biter
Dalında bülbül öter
Has bahçe gülü gibi
Yarım burnumda tüter

Yarın kirpikleri «kaşa degecek» denli uzun olmalı ve erkeğin kalbine saplanmalıdır :

«Kirpiklerin ok ok eyle
Vur sineme öldür beni»

türküsunün özlemi içindedir erkek.

Su gelir taşa değer
Kirpikler kaşa değer

(2)

Kadir etme sevdiğim
Bir gün başbaşa değer

Biz yine dönelim Anadolu kızlarının tutku- larını dile getirmeye... Kızlar, nişanlandıkları andan başlayarak gönüllerinde gece gündüz sa- yıkladıkları yavuklularına bakın nasıl sesleniyor- lar :

Oğlan adın İrecep
Gün mü buldun gelecek
Ne sabırsız oğlansın
İşte babam verecek

Oğlan adın bal Bekir
Parmağın dolu zikir
Adana'ya gidersen
Çekirdeksiz nar getir

Oğlan adın Ömer
Belinde altın kemer
Yıllarımış süllük gibi
Beyaz gerdandan emer

Oğlan adın Hüseyin
İşliğini kasayım
Annen çeksin kahrını
Ben bağrıma basayım.

MANİLERDE AYRILIK : Yozgat manilerinde işlenen temel konulardan biri de «ayrılık»tır. Seven gönüllerin korkusudur bu. Anadolu insanı, her zaman elindekileri yitirme kuşkusu içinde- dir. Bu kuşku, çoğu kez, yarı yitirme kuşkusuna dönüşmüştür. Bu anlayış, özellikle Anadolu ka- dınının duyuş ve düşünüşünü dile getiren ma- nilerle kendini göstermiştir. Ayrılık bir kor gibi yanar yavukluların gönlünde. Ayrılık onlar için ölümden de beterdır :

Karanfilim saksıda
Bir yar sevdim askıda
Mevlam bizi kavuştur
Akşam ile yatsıda

Dut ağacı dal yerde
Yaprakları bir yerde
Felek bizi ayırmış
Her birimiz bir yerde

Entarlı biçilecek
Bu sevda çekilecek
Yardan ayrı düşersem
Göz yaşım dökülecek

Ey saat çalar saat
Beklerim uzar saat
Sensiz geçen günlerim
Bir yıl olur her saat

Anadolu kadını, yavuklusuna kavuşmak için

neleri göz önüne almaz ki! Ölüm yeğdir ayrılık- tan.

Hey serçeler serçeler
Yağmur yağar yel eser
Ben yarımından ayrılmam
Üleşimi serseler

KISKANÇLIK : Seven insanların duygusu- dur kıskançlık. Umdüğünü bulamayan, arzusuna aykırı yuva kurma zorunda bırakılan Anadolu ka- dını, dertlerini dile getirirken duygularını gizle- yemez. Sevdiğinin bir başkasına yar olmasına dayanamaz. Bazan aynı erkeğe tutulan, bazan da sevdiğinden gereken ilgiyi bulamayanların sızla- nışları vardır söyledikleri manilerde :

İndim dereye durdum
Tokalı yüzük buldum
Var git gâvurun oğlu
Senden iyisin buldum
İraftaki siniler
El vurdukça iniler
Köyümden bir yiğit var
Haftada yâr yeniler

Peşkir attım sicime
Güvenme ej piçine
Yâr üstüne yâr semmiş
O gidiyor gücüme
Vuralım kızlar vuralım
Tahtaları kiralım
Çirkınlerin elinden
Güzelleri alalım

Anadolu kadını sevdi mi tam sever. Hem öyle bir sever ki, yavuklusunun bir başkasına bakması bile onun için bir üzüntü kaynağı olur. Erkeğine gönülden bağlılık onu, aşırı kıskançlık duyguları içinde çırpındırır durur :

Ben bir gümüş fenerim
Hem yanar hem sönerim
Hakikatsiz yar sevdim
Sevdiğime yanarım

Bazan da erkeğin ihaneti onca umursanmaz görünür :

Kuşburnunu kuş oymaz
Oysa da karnı doymaz
Yâr üstüne yâr semmiş
Kulağım bile duymaz

Burada şunu belirtmekte yarar vardır : Ma- nilerdeki bireysel konular kuşkusuz ki, yalnızca sevi, kıskançlık ve ayrılık değildir. Ama bunun yanında ele alınan konular ana öğeleri açıkla- maya yarayan yardımcı öğelerdir. Bunlar, bu-

rada ele aldığımız öğeler kadar önemli değildir. Zaten ana öğeleri açıklarken ele alınan (kaş, göz rengi, boy ve benzeri) öğeler, kısmen açıklanmıştır.

II — MANİLERDE TOPLUMSAL KONULAR : Yozgat manilerinin temel özelliğidir toplumsal konuları ele alış. Manilerde öyle konular vardır ki, görünüşte bireysel nitelik taşır; ama temelde toplumsallık yatar. Yozgat manilerinde ele alınan toplumsal konuları şöyle sıralayabiliriz :

- Yoksulluk
- Okumuşluk - Cahillik
- Halk yaşayışını etkileyen öğeler (toprak, hayvancılık, meyvacılık gibi)

Şimdi bunları teker teker inceleyelim :

YOKSULLUK : Yazın dört ayı çalışan Anadolu insanı, kışın sekiz ayı boştur. Yoktur başka işi... Verimsiz topraklarına ektiği buğdayın karşılığını bile alamaz çoğu kez. Yoksulluk tüter Anadolu insanının her yanı. Analar dertlidir, babalar dertlidir. Alışkindirlar açlığa, susuzluğa. Muratları oğullarını evli görmektir. Ama kolay mı bu? Analar, babalar kime gitseler, kimden kız isteseler karşılıklarına bir görüntü dikilir : «BAŞLIK». Öyle üç beş kuruş olsa neyse. Ağzını açan on bin, on beş bin ister. Bu nedenle Yoz-

gat manilerindeki toplumsal konulardan en önemlisi «Başlık»tır. Çünkü temeli paraya dayanır. Gerçi ilk önceleri güzel ve olumlu bir gelenek olarak doğmuş ve oğlan evinden alınan başlık parası, yine yuva kuracak çiftlerin gereksinimleri için kullanılmıştır. Ne var ki, zamanla bu güzel gelenek, giderek bir çıkar aracı olmaya yönelmiştir. Sosyal bir bunalımın, suça itişin, ana kaynağı olmuştur çağımızda başlık. Anadolu insanı, bu bunalımı dile getirmiştir manileriyle. Başlık sorunu giderek yoksulluk kavramıyla birleşmiştir. Para, yoksulun umududur, güvencesidir, mutluluğudur. Özdeksel (maddi) değerlere fazlasıyla sahip olanlar da vardır köylerde. Ama azınlıktadırlar bunlar. Bu tip ailelerin kızlarınınca para her şeydir, mutluluğun temel taşıdır. «İki gönül bir olunca samanlık seyran olur» anlayışı geçerlidir onlarca. Acı acı eleştirirler salt gönülle dünürçü olanları, ama haklı ama haksız :

Kaması var kını yok
Pantolonu var donu yok
Kasılarak geliyor
Bir mantılık unu yok.
Ambarı var unu yok
Bıçağı var kını yok
Bana dünür saların
Bacağında donu yok
Bahçede gezen oğlan
Pantolu güzel oğlan
Babam sana verecek
Parayı kazan oğlan
Masa üstünde pekmez
Al yanaktan kim öpmez
Senin aldığıın maaş
Benim süsüme yetmez

Anadolu insanının çoğunluğu, mutluluğu çoğu kez karşılıklı sevgide bulur. Yine çocuklarınca para, mutluluğun olduğu kadar mutsuzluğun da nedenidir. İstemediğine verilen genç kızlar, bakan ölümlü yeğ tutarlar, ya da sevdiğince kaçırılırlar. Ama yaşantıları, korku ve sıkıntı içinde geçer. Öç almalar, vurmalar, kırmalar sürer gider... Sonuç yalnız acı, sonuç yalnız üzüntüdür. Bu duyguların sonucu, bu kez karşıt maniler oluşturulur. Sızlanmalar, erişemeyişten doğan önemsemezlikler konu olur manilere :

Elma attım karşıya
Yuvarlandı karşıya
Şu Yozgat'ın kızları
Birer tabak turşuya

Diyan Anadolu erkeği, gönülleri birleştirmeye engel olan parayı, para düşkünlüğünü kınar. Onca birleşmede ölçü para olmamalıdır. Bu duygu onları, «tilkinin erişemediği üzümüne kötü demesi» örneği şöyledir :

Tefe vur sesi çıksın
Başından fesi çıksın
Yozgattan kız alanın
Aklında baba çıksın
Gün gelir genç kız, kurtuluşu kaçmakta bulur :

Yemerim deste deste
Beni babamdan iste
Eğer babam vermezse
Kır atın iyi besle

MANİLERDE OKUMUŞLUK - CAHİLLİK : Anadolu insanı yolsuzdur, susuzdur, okulsuzdur. Ama o yüce halk, okumuşluğun değerini bilir, özlemini çeker. Zamanla bu özlemi gerçekleştirir. Bir oku yapılar köyünün orta yerine. Artık Anadolu kızlarının gönülünde okumuş yavuklular yer etmeye başlar. Anadolu insanınca öğretmen her şeydir. Genç kızlar, evlenecekleri erkeğin öğretmeni olmasını imgeler. Erkek de evleneceği kızın öğretmeni kızı olmasına özlem duyar. Maniler bu imgeleri, bu özlemleri biçimlendirir :

Helke koydum pınara
Damla damla dolacak
Benim sevdiğim oğlan
Baş öğretmen olacak
Seher tozu musun
Seher yıldızı mısın
Geçtin selam vermedin
Muallim kızı mısın
Koyun gelir önümden
Mektup gelir yarım den
Oku hocam mektubu
Kalkamıyom yerimden

Anadolu insanı okumuşların kölesidir. Çünkü onlar, yavuklularından gelen sevgi dolu satırları iletirler. Çünkü onlar sevgi dolu gönülleri yazıya aktarırlar :

Bir dalda iki kiraz
Biri al biri beyaz
Kâtip kurban olayım
Bir güzel de bana yaz

Yazma tutkusu, Anadolu'nun ana tutkusu- dur. O, sevdiğine duygularını iletmede mektubu aracı olarak kullanır. Bu nedenle çok geçer bu kavram manilerde :

Mektup yazdım acele
Al eline hecele
Mektup vekilim olsun
Al koyruna gecele

Mektup yazdım kışdı
Kalemim gümüşüdü
Daha çok yazacaktım
Pamuk eller üşüdü
Çorap ördüm milinen
Dürdüm büktüm gülünen
Yarım mektup yollamış
Bilmediğim elinen

Yozgat manilerinde, okumuşluğun yanısıra cahillik temi de sık sık kullanılır. Cahillik bir kusur olarak belirlenir ; ama bu belirleniş Yozgat halkının elinde olmayan, bu nedenle hoş görülmesi gereken bir tutumdur.

Çarşıda kıldım namaz
O da Hak'ka yaramaz
Cahilin ettiğini
Allah bile kınamaz
Çekmecemin kilidi
Üstün güller büdürü
Yarım orda ben burda
Cahil ömrüm çürüdü

HALK YAŞAYIŞI : Maniler, halk yaşayışını en iyi biçimde ortaya koyan ürünlerdir. Anadolu insanının günlük yaşantısında bazı kavramlar özel yer tutarlar. Uğraşı alanı çiftçilik olanların tutkusu «toprak»tır. Güçlü ozanımız Aşık Vey-sel'in :

«Dost dost diye nicesine sarıldım
Benim sadık yarım kara topraktır»

Dediği gibi Anadolu köylüsünün tek geçim kaynağı, tek dostu topraktır. Bakın bu anlayış manilerle nasıl anlatılıyor?

Tarlaya ektim nohut
Verseler almam öğüt
Kazandığın paranın
Hayrını görme yiğit
Tarlayı seban düzler
Kolu kolçaklı kızlar
Güver beni gideyim
Evde nişanım gözler (3)

Toprağın çorak gibi
Yeşilsin yaprak gibi
Koparsın gönülleri
Gökteki çaylak gibi
Tarlada biter çilek
Havada uçar leylek

BU SAYIMIZDAN İTİBAREN DERGİMİZİN SAYISI 5, YILLIK ABONESİ 60 LİRA

Bütün sanat, edebiyat, fikir ve kültür dergileri birkaç yıl evvel fiyatlarını yükselttiği halde, dergimizin fiyatını aşağı bir düzeyde tutmaya çalıştık. Fakat her çeşit giderlerimizin gittikçe hemen her ay biraz daha artması sebebiyle biz de dergimizin sayısını 5, yıllık abonesini 60 liraya çıkarmak zorunluğunda kaldık.

Abonelerimize ve okurlarımıza duyuru- rum, abonesini kesmek durumunda kalanların biran evvel bizi uyarmalarını, sürdürmek isteyenlerin de abone tutarlarını iltifetmelerini dileriz.

(5)

**Çabuk unutulmanın
Budur bendeki dilek**

(Bir noktayı daha belirlemek isterim : Manilerin ilk iki dizesi geleneksel anlayışımıza göre doldurma dizeler olarak nitelendirilir. Bu bir gerçektir. Ama şunu da unutmamalıdır ki, Anadolu insanı, yaşantısını etkileyen öğelerle doldurmuştur bu dizeleri. O halde bu öğeler, asıl dizeleri açıklamaya yardımcı olduğu gibi özelemlerin, yaşantıların da birer ürünü olmaktadır.)

Köylülerimizin konutları «dam» evlerdir. Üstü toprak, çukluk su geçirmez yapılı toprak olan bu konutlar da onun manilerinde yer alır :

Damda dolu yapraklar

Kızlar ipik toplarlar
Almayınca gitmiyor
Kır sakallı köpekler

Dam konutlardan hoşnutsuzluk da görülür yer yer :

Dama çıktım dam değil
Penceresi cam değil
Yar üstüne yar sevmiş
O da bana gam değil

Dama çıkasım geldi
Damı yıkasım geldi
Elin oğlu nem olur
Yine göresim geldi.

Yozgat köylüsü, tüm Anadolu köylüsü gibi sulak yerlere düşkündür. Çünkü o, yine bilir ki, su, toprağın bütünleyicisidir. Bu nedenle hemen tüm köyler ya bir çay ya da suyu bol bir dağ eteğinde kurulmuştur. Çay deyip de geçmeyin. Anadolu kadınının çamaşır yıkadığı, taş atıp dilek dilediği bir yerdir çay. Dağ deyip de geçmeyin. Bozok yiğitlerinin av alanıdır dağ. Üzerleri yer yer yeşilliklerle kaplıdır Yozgat dağlarının. Bu dağlar türlü otlarla, kokulu çiçeklerle süsüdür. Anadolu erkeği hayvan otlattır, av avlar bu dağlarda. İşte bu öneminde dolayı manilerin doldurma dizelerinde sık sık raslanır çay ve dağ sözcüklerine :

Çay akar çakıl akar
Yarım saraydan bakar
Eğivermiş mor fesini
Edası beni yakar

Çayda kumlar kaynaşır
Suda balık oynar
Sokakta sesin duysam
Evde dilim dolaşır

Çaya indim taşı yok
Yüzük buldum kaşı yok

Bir dala bülbül konmuş
Bencileyin eşi yok

Çay içinde uç yiğit
Belinde altın divit
Yarime küçük derler
Alda koynunda büyüüt

Dağda gezer akbaba
Ataş atar kebaba
Sevdiğimi unuttum
Düştüüm yeni ahbaba

Dağlarda geyik gibi
Bağlarda üveyik gibi
Vardığın gece (yarın) ölsün
Dinle kal höyük gibi (4)

Dağlarda kar kalmadı
Gözümde fer kalmadı
Dağa da yazacaktım
Mektupta yer kalmadı

Anadolu kadınının, en gözde giysisi entarisidir. O, gün gelir yeşil, gün gelir al entari giymek ister. Bazan entarisini telle işler, bazan ipek kumaş bulamaz keten entari giyer. Onun ulusal giysisidir bu. Manilerde bu özelem çağıldar du-rur :

Entarisini hareden
Su doldurur dereden
Yiğdim yiğit olsun
Malı verir yaradan

Entarim dizim örtmez
Gözüm kapından gitmez
Alacağım hissem
Param yok gücüm yetmez

Entarisini maviden
Gelsin beni avudan
Bu öğünüz değil mi
Beni evden soğudan

Entarim keten olsa
Bir giyip giden olsa
Ateşine yandığım
Hele bir adam olsa

Entarim var telliden
Taşa değdi giymeden
Ayrılık yakıştı mı
On beşime değmeden

Yozgat halkının geçim kaynaklarından biri hayvancılık, diğeri de meyveciliktir. Bu iki öge de sık sık yer eder manilerde. Yozgat köylüsü, ayva, elma, armut ve üzüm gibi meyvalar yetiştirir, kentın pazarlarında satar. Yozgat kadını, bağda üzüm toplarken duygularını engelleyemez. O yeşil daneler karşısında tutamaz kendini :

(6)

Üzüm üzümüne değdi
Üzüm dalına eğdi
İnkar etme sevdiğim
Yüzün yüzümüne değdi
Üzümün havasına
Gel bağın arasına
Ne zaman saracağım
Al yorgan arasına

Üzüm kestim asmadan
Şalvar giyer basmadan
Ben nasıl vaz geçeyim
Senin gibi yosmadan

Yavuklusunun pempe yanağı ile elma arasında sürekli ilişki kurar köy delikanlıları : Delikanlılar bazan elmayı nazıkçe soyar bazan da elmayı ısırır yarın yanağını anımsarlar :

Elmayı ata ata
Şeftali sata sata
Yarım belim ağrıdı
Yalnız yata yata
Elmayı nazık soydum
Yarın ağzına koydum
Helal olsun nazlı yar
Sen sevdiğim ben doydu

Elmayı yüke koydum
Ağzımı bükte koydum.
Aldım kızı elinden
Belini bükte koydum
Elmayı attım nar geldi
Dar sokaktan yar geldi
Bir öptüm bir ısırıldı
Aı yanaktan kan geldi

Yukarıda da belirttiğimiz gibi armut, ayva gibi ögeler de manilerin konuları olurlar. Daldan olgun armudu gören Yozgat köylüsü mutluluk duyar :

Armut daldan top biter
Yüreğim yanar tüter

Sağ olsun da sallansın
Ayda gördüğüm yeter
Ayva dalını eğmeli
Ayvasını yemeli
Komşuda kız dururken
Kime boyun eğmeli

Armut daldan kızarsın
Bir gün beni ararsın
Koy yüzünü yüzüme
Ateşimiz kararsın

Ayvalar çiçeklendi
Dalları buceklendi
Merak etme sevdiğim
Ayrılık gerçeklendi

Ayvam daldan ham kaldı
Benim burda nem kaldı
Şu benim hazin gönülüm
Yıkıldı viran kaldı

SONUÇ : Görüldüğü gibi Anadolu halkı yaşantılarının sonucu olarak yer geldi mi bireysel, yer geldi mi toplumsal sorunları ortaya koyuyor. Aslında Anadolu halkının temel yaşayışında incelemekle, ele almakla tükenmeyecek denli çok öğeler vardır. Bunları bir çırpıda sergilemek olanaksızdır. Biz, bu olanaksızlığı bilerek şimdi-lik bu kadıyla yetiniyoruz. Bitmez tükenmez folklor verilerinin sahibi Anadolu selâm olsun.

(1) Anadolu erkeği ve Anadolu kadını deyimi Yozgat halkı esas alınarak kullanılmıştır.

(2) Kelek : Ham kavun demektir.

(3) Güvermek : Bırakmak. Kolçak : Kola takılan koruyucu bez. Anadolu kızları özellikle çalışırken kollarına takarlar. Bu onları kirden korur.

(4) Dönmek : Ayakta kalmak. Höyük : Kazık gibi ya da kocaman, yüksek anlamına gelir.

Yıllık aboneli : 60
altı aylık aboneli : 30
liradır.
Yurt dışı senelik abone :
\$ 8, £ 3, DM. 18

**TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI**

TÜRK HALK BİLGİSİ (FOLKLOR) DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul, Tel. : 22 49 74

Basımaya yazılar
istenince geri gönderilir
Dizgi ve baskı :
YÖRÜK MATBAASI
İstanbul

BEKTAŞİLİKTE KULLANILAN DEYİMLER

- 1 -

Yazan: Dr. Bedri NOYAN

İki Bektâşi konuşurken, dinleyen bir kimse, bazan, bunların ne söylediğini anlayamaz. Kullanılan sözler dinleyen bildiği sözlerdir. Fakat Bektâşilerce bazı sözcüklerin özel bir anlamı vardır.

«Kapıyı kapa», «ağzını kapa» demezler «ört» derler. Yok sözcüğünü kullanmayı sevmeyiz, bu anlamda olarak «Hakk'ta» derler. Bir cânı özel seremoniden geçirerek Bektâşiliğe almağa uyandırmak, cân uyarmak dedikleri gibi bir ateşi ve ya çerâğı «Mum'u» yakmağa da uyandırmak veya uyarmak derler, Çerâğ uyarmak, cân uyarmak gibi... Aksine, söndürmek sözünü kullanmayı da sevmeyiz, Sırtretmek deyimini kullanırlar. «Mumu söndür» yerine: Çerâğı sırtret derler. Ölen için: Hakk'a yürüdü dedikleri gibi, gömülmeye de: «Sırlanmak» derler. «Ahmed Baba Dergâh-ı Şerif'te sırlandı» deyince, o zâtın Dergâh mezarlığında gömüldüğü anlaşılır.

Konuşurken «Ben» sözü yerine «Fakiir, Fakiiriniz, Fakiirleri» derler. Söylenen bir sözü onaylama anlamına «Eyvallah!» derler. Rakı'ya: Akya-zılı ve şaraba: «Kızıl deli» diyenler de vardır.

Genel olarak Tasavvuf'ta da özel anlama gelen sözler ve deyimler var. (Ankka-yı lâ-mekân, Gayb-ül-guyüb, Ankka-yı lâmekânı, Hicâb-ı a'zam, Kenz-i mahfi, Mahbûb-ül-Âşıkıyn, Mâ'sûk, Müsebbib-ül-esbâb, Nokta-tül-Gayb, Sâki-i Bezm-i Elest, Sırr-ül-esrâr, Şâhid-i ezel) gibi deyimler «Allâh» için kullanılırdı, hâlâ da kullanılıyor.

Bunun gibi:
Âşık: Tanrı cemâline ve celâline hayran kimse,
Cevr: Sâlikî yükseliş seyrinden, gidişinden alakoymak,
Cefâ: Sâlik kalbinin Ma'rifetten perişân olması'dır,
Âşinâ olmak: Tanrı'ya, Mâ'sûk'a (sevgili'ye) taalluk etmektir.

Nâz: Kalbe kuvvet vermek,
Hâl: Zât-ı İlahî'dir.
Berzah: Gidiş ve hâle manî olucu nesne,
Dest (El): İlahî ve kudsi (kutsal) kuvvetin açığa vurması,
Meclis-i İşret, Meclis-i Muhabbet: - Tanrı'ya

yakınlık zevki ve lezzeti,

Şarâb: İlahî aşk'tır,
Kadeh, Câm, Humhâne, Surâhi: Âşıkın gönlü, kalbi,
Sâki: Mürşid (Hz. Ali hakkında da kullanılır),

Çerâğ, Şem': İlahî Nûr,
Kâ'be: Makaan-ı vuslat,
Hırka: Salâhiyyet ve selâmet,
Seccâde: Teveccüh ile bâtinîni ışıklandırma,

Terk: Emellerden, isteklerden geçmek,
Fakr: Allâh'tan gayriye muhtaç olmamak,
Sa'adet: Allâhın kulu ezelden da'veti,
Şekaavet: Allâhın kulu ezelden reddi,
Huzûr: Gerçek ibadet sonucu hâsıl olan gönül rahatlığı, vahdet makaamı,
Sârbân (Kervancı): Mürşid,
Gevher, Cevher: Gerçek anlamlar,
Basiret: Gerçeklerin ve bâtinî işlerin idrakine aracı olan gönül işiği,

Hürriyyet: Mâsivâ zincirlerinden kurtulmak,
kezâ: Ağyarden kurtulmak;

Mahv, fenâ: Kulun, Allâh'ın zâtında kendi vücudunu yok etmesi anlamlarına gelişi gibi..

İşte burada bu çeşid sözcüklerden bir kısmı alfabetik olarak açıklanmıştır:

Âhiret: (Ölümler dünyası), iç anlamda: Evrenin döne dolaşa kesintisiz olarak İNSAN oluşu'dur.

Allâh Eyvallah! Karşısında bulunanın söylediğini onaylamak, kendisinin ona söylediği sözün doğruluğunu anlatmak için kullanılır. «Allâh Eyvallah erenlerim..», «Allâh Eyvallah, O iş böyle oldu» gibi.

Saduce Eyvallah sözü, Bektâşiler arasında, bir sözü onaylama anlamına, «Evet efendim» yerine söylenir. Söylenene cevap olarak veya verilene teşekkür için de bunu kullanırlar.

Verilen bir buyruğu «Yaparım» anlamına da «Eyvallah» derler.

Yemin yerine de kullanılır bir sözdür. Bektâşi olmayan halk arasında da kullanılır olmuştur. «İyi vallâh!» sözünden bozulmuş bir şekil olması mümkündür (Bak.: Eyvallah Maddesi).

ARAŞTIRMALARI

NEFES

Hakikat şehrinde me'nâ bağından
Güller derenlere Allâh Eyvallah!
Tecelli bezminin nûr çerâğından
Didâr görenlere Allâh Eyvallah!

Hakk çerâğın yaktı Pir Bektâş veli
Muhabbet neş'esi mestetti dili,
Bi-hakk-ı envârı Murtaşâ Ali
Cem'ler sürenlere Allâh Eyvallah!

İyândır hakikat bir tek noktadan
Noktada gizlidir esrâr-ı Yezdân,
Noktanın sırrını bize anlatan
Gerçek erenlere Allâh Eyvallah!

Gerçek hâk-i pâ'yız meclis-i yâra,
Her lahza nâiliz lutf-u didâra.
Enelhak uğruna çekilüb dâra
Cân, baş verenlere Allâh Eyvallah!

Söfi dahleyleyor cem'i vahdete,
Ne yapısın? şaşırmsın, düşmüş gaflete.
Şimdi Rûhi gibi Arş-i uzlete
Postu serenlere Allâh Eyvallah!

Derviş Ruhullâh (Bektâşi Nefesleri,
s: 25 ten).

Bir de İstanbullu Müni're Bacı'nın Allâh Eyvallah redifli bir dâvazı vardır.

Ana Bacı: Mürşidin eşine verilen addır. Bektâşilikte bir Dergâh postnişini Babanın eşi, o dergâha bağlı olanların Ana Bacısıdır. Dede-bâ'nın eşi: Bütün Bektâşilerin Ana Bacısıdır. Dede-bâ'nın Mucerred kişilerden geldiği devirlerde bu ad, yalnız Baba'ların eşlerine aid bir ad olarak kalmıştır. Başlangıçta olduğu gibi, son zamanda da yine evli Dede-bâlar olmuştur. Bunların eşlerine (Ana Bacı Sultân) denilmesi şekli daha yaygındır.

Âstân: (Âsitâne), Tekkelerin, Dergâhların daha büyük ve ünlülerine denilirdi. Pir evi, Kızıl Deli Sultan Dergâhi (Dimetoka'da), Abdal Müsâ Sultân Dergâhi (Antalya - Elmali ilçesi Tekke köyünde), Şahkulu Sultân Dergâhi (İstanbul'da Merdeven köyünde) gibi...

Âstân, Eşik, pabuçluk anlamındadır. Eskiden İstanbul şehrine de (Âstâne-i Devlet-i Aliyye)

denilirdi. Dergâh ve büyük dergâh anlamına kullanılagelmıştır. Bektâşilikte, bunlar çoğunlukla Halife makaamı dergâhlardır.

Arakıyye: Arak, ter demektir. Arakıyye: Başa giyilen ve ter çeken, ter emen başlık anlamına gelir. Eskiden bunu döğme keçeden yapılarıydı. Hâlen tek tük yapılmaktadır. Rumelinde, Arnavutluk ve Yugoslavya'da Halk bunları sokakta da başına giydikleri için, çok sayıda yapılmaktadır.

Çoğu beyaz, daha az olarak da kırmızı renkte olanları kullanılır. Bazıları limon kabuğu şeklinde başa tamamen oturur. Bir çeşidi de orku şeklinde (üstüvânî) ve ortasında önden arkaya doğru bir katlama izli bulunan biçimdedirler.

Bektâşilikte Kadınlara çoğunlukla beyaz başörtüsü tekbirlenir ise de önceleri onlara da beyaz ve kırmızı renkli arakıyyeler giydirilmiştir. Kadınlara Dervişlik de verilmiş ve kendilerine Tac, Tennüre, Hırka giydirilip, kemer kuşatılmıştır.

Anı: Tâlibe bilgi veren (Mürşid) dir.

Aş Evi: Dergâhların mutbaklarına verilen addır. Ocak ve kazan kutsal sayılır. Pir evi'nde Aş evi Babası, Protokolda Dede-bâ'dan sonra gelirdi. Öteki dergâhlarda da Aş evi görevlisi Derviş böyledir.

Aşkolsun: Selâmlama yerine kullanılır bir deyimdir. Her işde «Aşk-ın gerekli olduğu düşünceyle, görülen bir dosta ilk istek olarak bu söz söylenirdi. Nefes okuyana da, bitirdiğinde, (Aşk olsun!) denir.

Aşk, senin «Hâl»inde tecelli etsin anlamına söylenilir. Buna: «Aşkın cemâl olsun!» diye karşılık verilir. İlk söyleyen: «Cemâlin nûr olsun» deyince selâmlanan kişi: «Nûr-un alâ nûr» der. Bu karşılıklı konuşma ile selâmlaşmaya (Aşk alub aşk vermek) denir.

Aşk-ı Niyâzederim (veya: ederiz): Konuşma bitip ayrılırken söylenir. Bir de mektub

ve benzeri yazıların sonunda selâm yerine kullanılır. Hâl hâtır sorana da «Aşk-ı niyâz ederiz efendim» diye karşılık verilir.

**

Ayakçı : Yola yeni girmiş, acemi muhibb ve derviş Dergâh'ın basit ve kaba temizlik işlerinde çalıştırılırdı. Mutbaktaki bulaşık yıkama, diğer yerlerde ortalık süpürme, bahçe ve taşlıkları yıkama, abtesane temizleme gibi işleri gören bu cân'lara (Ayakçı) denir. Bu hizmetleri benlik taslamadan yapmak gerekirdi. Yola her giren, kısa bir zaman için de olsa, bu işleri severek yapardı. Devrin Paşa'ları, Vezirleri ve hattâ Pâdişâhları bile bu işleri yapmışlardır. Bir def'acık olsa bile ortalık süpürmüş, aptesane yıkamışlardır.

**

Ayak Mühürlemek : Bir mürşid katında veya herhangi bir niyâz maaşında saygı ile duruştur. Bunun için : Sağ ayak başparmağı sol ayak başparmağının üstüne konur. Sağ el üstte olmak ve parmak uçları omuz başlarına gelmek üzere kol-lar göğüste çaprazlanır. El parmakları birbirlerinde açık tutulur. Baş hafif öne eğilir ve gövde de hafifçe öne eğik tutulur. Başın eğilmesine (Baş kesmek) denir. Bu duruşa (Peymânçeye geçmek) denir ki aslı (Pây-ı mâcân)dir. Söylene söylene bu değişik biçime girmiştir.

Bu duruş, niyâz ve saygı duruşudur. Bazı eski Bektâşîlerin sağ eli sağ ve sol eli sol taraf böğrüne, parmaklar açık ve öne aşağıya doğru bir doğrultuda tutarak niyâz ettiklerini de gördüm.

**

Ayn-ül-Cem' : Yol kardeşlerinin birarada dem sürüb muhabbet ve sohbet etmesi ve aralarına yeni katılacak bir cân için yapılan toplantı, İkrar töreni, nasib alma merâsimi.

**

Bacı : Yola girmiş bütün bayanlara «Bacı» denir. Türkçede kızkardeş ve abla anlamındadır.

**

Bâl : Uyarıcı (Mürşid)den alınan bilgi, anlayış ve verimlilik (feyz)dir. Arı sözü de bu anlamda Mürşid (uyarıcı) yerinde kullanılır.

**

Baş kesmek : Peymânçeye geçince, başı göğüse doğru eğmeğe denir. Diğer bütün Dergâhlarda, başka mistik yollarda da kullanılan bir deyimdir. Büyüklük katında saygı ile niyâz duruşu alındığında baş kesilir.

Sadece sağ el yürek üzerinde olarak hafifçe öne eğilerek başını da öne eğmekle selâm verilise de baş kesmek denir. Bir bakıma, karşısındakine, yüreğimde, gönümdesiniz, demeğe gelir.

**

Başmak (Basamak) : Ayakkabı (Cimcime'ye bakınız).

**

Baş okutmak : (Hizmet görmek) : Yılda bir, özellikle Muharrem ayının onikinci günü akşamından başlayarak, yani mâtemden çıktıktan sonra, uyarıcı ve yol kardeşleri katında o yıl içinde kendisinden ağrınmış, gücenmiş, incinmiş bir kimse olup olmadığını sorup kendisini temiz çıkarma erkânıdır. Baş okutma (hizmet görme) nin nasıl yapıldığı, Erkân cildimizde yazılacaktır.

**

Benî Asfar : Kıyamet zamanı ortaya çıkacağı söylenen Benî Asfar, Bektâşi inanışında (Nefis) tir. Hayvânî Rûh'tur.

**

B-ism-i Şâh : Bütün Gülbân ve Tercümanların söylenmesine (B-ism-i Şâh, Allâh Allâh Allâh!) diyerek başlanır. (Şâh'ın adı ile..) anlamındadır. Fakîrleri, bunu, çok değerli Dr. Hasan Rağîb Erensel Baba erenlerden sormuş-tum. Kendileri Atatürk'ün özel doktoru ve Köşk'te başhekim idiler. Rûh-u revânî şâd ve hurrem olsun, şöyle buyurdular :

— Bir işe Tanrı adıyla başlamak için onun adını söylemeğe yüzümüz olmalı. Biz Bektâşîler, tevâzü' perdesinden başlarız, kim oluyorumuz da Allâh adıyla söz edelim? Biz Şâh'a sığınmıyoruz, onun aracılığını diliyoruz. Onun kanadları altında Allâh Allâh diyoruz.

Fakîr'de bulunan ve Benâmî adlı bir şaire aîd olan Beşâret-nâme adlı ve eskiden Hacı Bektâş Veli Dergâh-ı şerifine vakfedilmiş kitaplardan bir yazma nushanın baş tarafında, derkenâr gibi «İncil ve Zebûr'un besmelesidir» kaydıyla şunlar yazılmıştır : (B-ism-ul-ebb v-el İbn v-er-rûh-ül-kud-i İllâh-ün vâhid-ün) (Yazma, Y : 1/b. de).

Burâk : Hz. Peygamberin mi'râca çıkarken bindiği gökte uçan at. Bektâşîlere göre Burâk : Gönüldeki aşk'tır.

Gönül Cebraîl bile bir hadde yükseltir, durur Kendi gönülden kanad açmakladır

tedbirimiz.

Bedrî Noyan (Enel' Aşk s: 8.)

Cân : Bektâşîliğe girmemiş fakat yola istekli, sempatisi olan kimseye (Âşık), yola girmek isteyeneye (İstekli = Tâlib), usûl ve erkânıyla töreni yapılarak Bektâşîliğe girmiş olana (Cân) denir. Buna (Muhibb) de denir.

**

Cebraîl : Bektâşîlere göre (Akıl) dir. Ale-viler arasında Horoza Cebraîl, tavuğa da yuzıcı derler.

**

Celâl : Tanrı'nın kızgınlık, hiddet, şiddet, kahır sıfatlarının bütününe Celâl denir. Luğat anlamı «Ululuk»tur. «Celâli» deymi de yüzü pek gülmeyen, çabuk kızan kimseler için kullanılır.

**

Cemâl : Güzellik anlamındadır. Bir kimsenin yüzü anlamında da kullanılır. «Cemâliyle müşerref oldum, Cemâliyle müşerref olmak isterim» gibi... Güzül yüz seyretmeğe de «Seyr-i cemâl» derler ve bunlara «Cemâl âşığı» derler. Keza Tanrı'nın güzel, sevimli, bağışlayıcı sıfatlarına da cemâl denir.

**

Cemret : Gönüldür. Gönül yapmak yani birisini sevindirmek cennetini yapmaktır, gönül yıkamak : Kâ'be yıkamak kadar kötü bilinir. Cen-nette bulunduğu söylenen su, şarab, süt ve bel ırmakları sırasıyla :

Seyr, ma'rifet, ilm-i ledünn, bilgi'dir,

**

Cimcime : Ayakkabı karşılığı kullanılır. Başmak da denirdi. Başmak sözcüğünün Basamak'tan geldiği düşünülebilir. Ayakkabının giyilirken söylenen özet bir tercümanı vardır. Bir yere girerken ayakkabının burun tarafı girilen odaya doğru bırakılır. Girilen yere sağ ayakla girilir ve sağ ayakla çıkılır. Çıkarken arkaya doğru yürüyerek çıkılır ve ayakkabılar sağ ayaktan başlanarak giyilir. Ayakkabıların burun tarafı giriş kapısının tersine doğru çevrilirse sâhibi için «Buradan git, bir daha buraya gelme» demek olur. Kezâ, seyahat verilenlere «eski deymi ile : seyyâh çıkarılanlara» da böyle yapılırdı.

**

Çâker : Kul, köle anlamındadır. Çoğu zaman, Bektâşi babaları imzalarının üstüne «Çâker-i Âli abâ» terkinini yazarlardı. Mühürlerinde de örneğin : (Çâker-i Âli abâ Mehmed Nûri Duyan Baba) gibi bu sözü kullanırlardı. Konuşma es-

nasında da fakîrleri yerine çâkerleri diyenleri vardı.

Bektâşi olup Ayn-ül-cem' ile meydan görüş Muhibb olduktan sonra kendisine (Muhibbî) lakabını alan ve :

**Dönülmez, ben reh-i aşka yöneldim
Duâ-yı hayr kulsın bâna yâran
diyen Kaanüni Sultan Süleymân bir şi'rinde :
Kim ki âşıkır Muhibbî âsitân-ı yârda
Pâdişâh-ı dehr ise kendüyü çâker gösterir.
diyor.**

**

Çerâğ : Ayn-ül-cem'de ve muhabbet sofralarında, diğer bütün erkân ve törenlerde uyarılan mumlara ve yağ kandiline çerâğ (Çıra, Çırac) denir.

İşığı yakmağa (Çerâğ uyararak), söndürmeğe (çerâğ sırtretmek, sırlamak) veya (Çerâğı dinlendirmek) denir. Törenlerde Çerâğ'ları uyar-ma ile görevli olana «Çerâğcı» denir.

**

Dem : Farsçada zaman, vakit demektir. Arabca'da : Kan anlamındadır. Bektâşîler, içkiye de dem derler. Şurada bir dem sürelim, deyimleri bir zaman şurda yaşayalım, içki içelim anlamında.

Tercüman ve gülbânlerde daima son tarf-larda «Erenler, gerçekler demine» ve «Gerçek erenler demine hü diyelim..» gibi cümlelerde de dem sözü geçer. Buradaki dem, bakaa'ya ermiş, ebedîlik âlemine varmış olan erenlerde kendisini yok ederek onunla Vahdet'e ulaşma zamanı'dır. O vakte, o dem'e «Hü diyelim» denir.

Mevlevîlerde Nây-ı şerif ile Tek sesin uzun uzun üflenmesine (dem) denir. Kezâ : Üflenen bir parçanın sonunda, bir başka nayzen'in karar perdesinin kaba yanı pes sesi ile birinciye eşlik etmesine de (Dem tutmak) denir.

**

Dervîş : Bektâşîlik'te «Muhibb»ler arasından seçilerek, özel bir törenle kendisine Tâc, Ten-nûre, Hırka giydirilip kemer bağlanarak bir basamak daha yücelen kimseye dervîş denir. Dervîşler, bir dergâhta çeşitli işlerde Baba'ya yardımcı olurlar, kezâ İkrar törenlerinde tâlib (İstekli) lere rehberlik eden de dervîştir.

Bir dergâhta Post-nişîş Baba Hakk'a yürürse, yine muhibb'lerin düzenleyecekleri bir mazbata (belge) ile, dervîşler arasından en layık olanı Baba olsun diye Dede Baba'ya müracaatla, ona İcâzetnâme verilmesi teklif edilir. Eğer der-

ESKİ OKUL OYUNLARI VE GEZİLERİ

TFA (330) Ocak 1977

Yazan ve Çizen : Malik AKSEL

Bir sabah okul bahçesinde bayrak merasimi yapılıyordu. O sırada çocuklar yaramazlık mı yaptılar ne yaptılarsa öğretmen bayrağından direği sıyrır, çocukların bacaklarına öyle sopayı yapıştır ki okul bahçesi harman yerine döner.

— Haydi bakalım şimdi itişip kakışın. Ben size kaç defa bayrak merasiminde uslu durun, dedim, ne çabuk unuttunuz, der.

Biraz sonra Mustafa Bıçakçı merhamete gelir hademe Emine hanıma seslenir çiçeklerin sulandığı süzgeçli su kovasını getirir, kızgın kafasına bu su kovasını boca ettirir. Bu arada :

— Emine hanım, söyle, yoksa çocukları çokça mı dövdüm, ne dersin?

— Ne diyeceğim Mustabey, ortalık göz gözü görmez oldu. Dayanamadım, içeri kaçtım. O bacağı sakat çocukdan ne istedin? Onu da sopadan geçirdin. Zavallı çocuk!

— Sus Emine hanım, sus, demek ki hepsini

gâhın dervişleri içinde Baba olacak durumda kimse yoksa o zaman, Dede Baba'dan, Pîr evinden bir Baba gönderilmesi istenir. O zamana kadar Dervişlerden birisi Baba'ya vekâleten işleri idare eder.

Bektâşilikte Dervişlerde özel gıysi vardır. Kadınlar da derviş olabilir.

Destür : İzin istemektir. Gerek konuşmak, gerek bulunduğu yerden ayrılrken «Destür veriniz» diye Mürşidden izin istenir. Kezâ uyarıcı (Mürşid) katına çıkılmadan önce de destür istenir. Elinde bir nesne taşıyan, bir başkasına rastlayınca çarpışmamak için de (Destür!) der; bu, (İzin ver de geçeyim.) anlamındadır.

Dinlendirmek : (Çerâğ maddesine bakınız) : Bir ışık veya ocağı söndürmek anlamına bu söz kullanılır. (Ocak söndürmek) deyimini çirkin, (Mum söndürmek) deyimini ise uğursuz sayarlar. Bektâşiler Çerâği üfleyerek dinlendirmezler. Bunda Hacı Bektâş velî'nin Çerâğa üfleyince bütün Anadolu'daki erenlerin çerâğlarının sönmüşü ile ilgili bir incelik vardır.

Duman : Cigara'dır. Bunu içmeğe (bir duman tütürelim) derler.

(Devam edecek)

dövmüşüm! Kendi kendine söylenir : Sanki sen çocuk olmamışsın, sonra çitlenbik ağaçlarının tepesine çıkıp kuşlara ökse kurmamışsın der. Gözlerinden sicim gibi yaşlar gelir. Bir iskemleye oturur, türlü düşüncelere dalar, Mendilli ile gözlerini siler. Cebinden o zamana göre çok para sayılan bir elli kuruş çıkarır :

— Al şunu Emine hanım, bakkaldan leblebi şekeri, elvan şekeri, peynir şekeri ne bulursan al çocuklara dağıt, onların gönüllerini al.

Hademe kadın bakkala uğrar, artık taze bayat bayramdan kalma ne bulursa onu büyük bir kese kâğıdına kor, okula gelir. Bunları çocuklara dağıtır. Kimi hem ağlar, hem şeker yer, kimi de gözlerini silerken güler.

Artık herşey tatlıya bağlanmıştır. Sulh olmuştur. Bu öğretmenin düşüncesine göre ceza toplu olmalı, aylık gayrılık olmamalı çocuklar, kendisine hak verirler.

Okulda müdür dahi Mustabeye karışmaz, öğretmenler de öyle. O okulun baş direğidir, cam kırılır o tamir eder, soba kurulacaksa o kurar. Ağaç dikilecek o fidanlıktan getirir, bunları diker, her şey' elinden gelir. Bu gün hâlâ onun diktiği ağaçlar kurumamıştır. Yalnız onu darıltmağa gelmez. Fazla kızdı mı doğru babasının Tophanedeki bıçakçı dükkânına gider. Orada bıçakçılık yapar, onunla geçinir, hatta öğretmenlikten aldığı bir birkaç mislini alırdı. Bu defa da öyle yapmıştı. Ertesi gün soluğu dükkânda almıştı.

Bir gün İstanbul'un hatta o zamanlar dünyanın en yaşlısı Zaro Ağa Yeniçeriliğinden kalma bıçağını biletmek üzere bunların dükkânına girer. Ama bu bıçak bilene bilene sadece sapı kalmıştır. Bu eski bıçağı satın almak veya daha güzel bir bıçakla değiştirmek istedi ise de bu 140 yaşındaki adam buna razı olmamış bunu elinden çıkarmamıştır. Mustafa burada da bıçakçılar kâhyasıdır, herşey ona soruluyor.

Bu arada okula büyük bir sessizlik çökmüştür. Mustafa Bıçakçı'nın yerini kimse tutmuyor. Çocukların ağızlarından Mustabey'in adı eksik olmuyor. Biri kalkar, Mustabey öyle kuvvetli idi ki demir parmaklığı hem de bileğim kadar, tuttuğu gibi iki büküm yapardı, der, öteki de jimnastik dersinde hazır ol vaziyetinde birkaç çocuk

durmuşlar birbirlerine ellerini çıkarırlar. O sırada Mustabey sağdan birincisine bir tokat atar, derken, onun yanındaki daha yanındaki dördü de tahta perde gibi birer birer devrilirler, diye, neler anlatırlar. Hatta o gün bayrak direği ile nası dayak yediklerini övünerek söylüyorlardı.

Birgün okuldan birkaç öğretmen Tophanedeki Mustabey'in dükkânına uğrarlar. Ona öğrencilerin kendisini nasıl sevdiğini, aradıklarını anlatırlar. Sonra hele çocukların «O gelmezse biz gider, öğretmenimiz Mustabey'in ellerinden öper, ayaklarına kapanır, kendimizi af ettirir, okula getiririz», demelerini, bütün bunları, dükkâna giren öğretmen arkadaşları anlatıyorlar.

Mustabey'in yine gözleri yaşarmıştır. Çok beklemez iş gömleğini çıkarır, ceketini giyer, o devirde soru suallere lüzum kalmadan tekrar mektebe gelinebildirdi.

Okula haber yayıldı. Mustabey geliyor, diye. Çocuklar okulun bahçesine sıralanmışlar. Bir

anda sonu gelmeyen bir alkıştı koptu. Küçük büyük herkes onun çevresinde birileri elini öperken birileri ceketini tutuyor öğretmen öğrenciler yine göz yaşlarını tutamıyor. Bir ara Mustabey çocuklara seslenir :

— Çocuklar yarın Veliefendi Çayırı'na gideceğiz, Müdür beyden de izin aldık, gider misiniz?

Öğrenciler yerinde duramazlar, sevinç içinde hep birden;

— Gideriz!

Diye bağırırlar. Ertesi gün çocuklar izci elbiselerini giyerler, trampet ve borazanlarını alırlar. Kimilerinde değnekler flamalar üstelik öğretmen de izci elbisesi giymiş, boynunda da izci düdüğü o devirde izcilere keşşaf, sonraları gürbüz denirdi. Bu adlar zamanla unutuldu, izci adı zamanımıza kadar kaldı.

Başta öğretmen arada bir düdükle tempo tutuyor, çocuklar Şehzadebaşı, Fatih, Karagüm-



Söğüt dalıyla oynanan «Bir bam, bir babalık tam, sam yam sam, sakalak tam hey gidi, mey gidi, mo ni ce, budur benim amucem!» oyunu oynanırken

rükten talimli adımlarla ilerlerken trampet, boru sesleri ortalığı çınlatıyor, evlerden kafesler kalıyor, kadın erkek sokağa uğruyor.

Surları geçince adım yürüyüş başlıyor. Veliefendiye gelince de çayırdaki bir müddet dinleniliyor. İşte bu sırada. öğretmen Veliefendi kimdir diye açıklamalarda bulunur.

Veliefendi sonsuz zengin bir adam. İşi gücü eğlenmek gülmek, çevresiyle alay etmek! Bunun hikâyeleri dilden dile de dolaşır. Bu hikâyelerin hepsi de güldürücüdür. Birgün Veliefendi kâhyasına :

— Cıvarda ne kadar kör dilenci varsa çayırdaki akşam namazından sonra ziyafete çağır, der. Kâhya bunları havuz kenarına dizer. Ezan verilir, tam secdeye varılacağı sırada kör dilenciler comburlop havuza yuvarlanırlar. Aman zaman derken sırsıklam kurtarırlar. Veliefendi de kahkahadan kırılır. Bundan sonra kör dilencilere birer kese altın, birer kat yeni elbise veririr. Yemeğe davet eder.

— Anlatın efendim, bir başkasını daha, ne olur..

— Hayır çocuklar, şimdi yorulduunuz, hem de açkıttınız. Yiyeceklerinizi çıkarınız sonra oyunlara başlayacağız.

Çocuklar heyecan içinde ne oynayacaklarını merak ederler, bunu yalnız sınıf mümessilli biliyor, o öğretmenin en yakın yardımcısıdır. Oyunun adı «gündüz havada yıldız görmek». «Kim yıldızı görmek istiyor?» denince eller kalkar. Gündüz yıldız görülecek! Bu kolay bir şey değil. Mümessil en çok parmağını uzatıp çağırır, çocuğun ceketini çıkarır, düğmeler arkadan ilikleir, sırt üstü çayıra yatırılır, ceketin bir kolu soba borusu gibi gök yüzüne çevrilidir, bunu, boş kolu bir öğrenci tutar, çocuk buradan gökyüzünü görür bu defa bu oyunu bilen bir çocuk :

— Gökyüzünü görüyor musun? der, çocuk da :

— Görüyorum.

— Yıldızı görüyor musun? der.

— Hayır görmüyorum.

— Dikkat et şimdi göreceksin!

Dedikten sonra bu çocuk sessizce işaret eder, bir çocuk bir maşraba su ile gelir havaya doğru dürbün gibi tutulan ceketin kolu içine döker. Gündüz yıldız göreceğini bekleyen çocuğun yüzü sırsıklam olunca birden ayağa kalkar. Kahkahalar ortalığı çınlatır.

Bundan sonra ikinci oyun başlar. Bu bir et-

Bize gelen KİTAPLAR

● İsa Kayacan : «TANIDIĞIM OZANLAR ARASINDAN». 46 şair hakkında görüşler, bilgiler, örnekler. Eserin arka kapağında yazarın biyografisi yer almıştır. Ece Yayınları; 55, İKA dizisi 53. İsteme adresi : P.K. 9, Samanpazarı - Ankara. 19 X 12 cm. boyunda, 52 sayfa, 10 lira (Ankara, 1976).

● Prof. Dr. Muammer Kemal Özergin : «KİMEKLER VE KİMEK DEVLETİ». İstanbul 1976 da Ötügen Yayınevi tarafından yayımlanan ATSIZ ARMAĞANI adlı eserden ayırbasım. 26 (371. sf. dan 396. sf. ya kadar) sayfa, 19,5 X 13 cm.

İlâma oyunudur. Yere bir sıra testi, lâmba, çanak çömlek, şişe gibi kırılacak eşya konur. Mümessil yahut öğretmen, bu eşyaların aralarından gözü kapalı olarak geçileceğini söyler. Sonra bir çocuğun gözü bir mendille bağlanır. Oyunu bilmeyenler şaşkın şaşkın çocuğa bakarlardı. Bazıları birbirine soruyorlardı, gözü kapalı nasıl bu eşyalar üzerinden yürünecek? Muhakkak bunlardan bir kaçını kırarak, diyenler sonradan işin farkına varıyorlardı. Çocuk yürümeden önce yerdeki eşyalar sessiz sadasız toplanmıştır. Gözü bağlı öğrenci ayağını kaldırıp adımlarını atarken herkes güler, o ise bir şeye çarpmadığına şaşırıyor, eşyalara ayağı ile dokunmamak için ip canbazı gibi kollarını yana uzatıyor. Bu arada «dur», sesi gelince yüzü açılıncaya bir de ne görsün, tada ne lâmba, ne kâse, ne şişe var! Aldandığını anlar, ama kahkahaların ardı arası kesilmez.

Arkadan yumurta yarışı başlar. Yarışçıların ağızlarında birer kaşık, üzerlerinde birer yumurta. Böylece yarışta yumurtayı kim düşürmeden hedefe varırsa o kazanmış olur.

Çuval yarışı ise yarışların en kolayı, ama kazanma güç, düşmeden ilerlemek kolay değil, yürümeden çok sıçramak lâzım.

Artık çocuklar kendi aralarında eğlencelere başlamışlardır. Bir grup, çeşme yanında köpüklü suya parmaklarını halka yapıp oyun oynuyor, bir çocuk da ince söğüt dalını kıvrıp yosunlu suya daldırıp bu su kabarcığının ne vakit söneceğini bekliyor. Bu sırada da «Bir barm bir barmaktan sam yam sam sakalaktam hey gidi mey gidi mo mi ce» deyinceye kadar bu su kabarcığı dağılmazsa o oyunu kazanır.

Araştırmalar :

TÜRK HALK OYUNLARI KONUSUNDA BİR KAYNAK

— II —

Yazan : Nail TAN

— A —

Abdurrahman halayı
Acabat
Acem halayı
Açık
Açılısın demir kapı
Açkapı oyunu
Adapazarı'nda oyun
Afganistan Hezaranında oyun
Afşar halayı
Ağcafevler
Ağca koyunlu
Ağır
Ağır ayak
Ağır bar
Ağır halay havası
Ağır hava
Ağır hava oyunu
Ağır hava
Ağır kayda
Ağırlama
Ağırlama
Ağırlama veya düz halay
Ağır oyun
Ağır tikveş
Ağır zeybek oyunu
Ağooğlu
Ağrı - Artvin - Çoruh ülkesinde oyun
Ahmet yavaş
Ahçik
Ahmetbey
Akçaabat siğsara
Akışta
Akleyli
Akşehir oyunları
Alaca bar
Alaçam
Alana oyunu
Alan havası
«Alasia» komutası
Alay
Alay
Alaya

Alay bey
Alay çekme
Alaydan, alaydan
Alaylan
Alaylar
Alaylar alaylar
Alaylaylan
Alaylar oyunu
Alaylar oyunu
Alaylı oyunu
Alay oyunu ve havaları
Alay oyunu
Alay rakısı
Alay sekmek
Alçak hava oyun türküleri
Aldım param
Al elma
Aley
Aleyler buleyler
Alıka
Alime
Ali Paşa
Alış türküsü
Allılar
Alkış oyunu
Allı durna
Allı senem
Allı yeşilli kızlar
Amâni oyunu
Ana figürler
Anduk dağında âyin
Ankara oyunları
Ay dünür türküsü
Anakuru
Aptal oyunu
Apturaman halayı
Araba
Arabî oyunu
Aralık oyun türküleri
Arapkir halayı
Arap oyunu
Arguştak
Ardahan barı
Arguvan zamahı

Arı oyunu
Arka oyunu
Arkuşta
Arkışta
Arnavut
Arazalı zeybeği
Arpaçay
Arpazlı
Arşın mal alan
Artırma horonu
Artvin oyunları
Artvin barı
Artvin Timurağası
Arzu ile Kamber
Arzumanı
Âsı zeybek
Asgerani
Ası keski
Asker oyunu
Asya oyunları
Aşağı İmaret
Aşiney
Aşiret halayı
Aşırma
Aşırma barı
Aşma
Aşşaktan gelirem
Aşura töreninde dans
Ata barı
Atatürk'ün millî koşuğu
Atatürk ve halk oyunlarımız
Aten
Ateş ve oyun
«Ateş Gecesi» ve oyun
Ateş dansı ve âyini
Atın üstünde eyer
Atlama horanı
At oyunu
Ayak oyunu
Ayak yapmak
Avşar beyleri
Ayalamak
Aydın zeybeği
Ay dolanaydı
Ayı oyunu

Âyin
Ayı oynatma
Aykırı oyunu
Ayşe Bengi oyunu
Ayşekadın fasulyesi satarlar
Ayşe oyun havası
Azerbaycan oyunu

— B —

Bacedum
Bağ belleme oyunu
Bahtçesinde hıyarım
Bahtçeye kurdum asma salıncak
Bahtveri
Bakırlı zeybeği
Balalı tavuk
Balıkesir oyunları
Bapuri
Balıkesir zeybeği
Balkanlarda oyun
Bar kelimesi
Bar
Barak halayı
Barak havaları
Barak oyunları
Bardız barı
Başbar
Başlantı
Baş çeken
Bayburt barları
Bayburt dağları
Bayburt halayı
Bayburt oyunları
Bayburt oyunu
Bezirgân oyunu
Bebek oyunu
Bebek oyunu
Bedesten
Badirik oyunu
Bejini
Belen
Beleti
Belita
Ben bir kavak olaydım

Benge
Bengi
Bengi
Bengi
Bengi alay
Bengi oyunu
Bengoyunu
Bengi zeybeği havası
Ben halayın başıyım
Benk
Ben tefimi
Berde
Bereta
Berite (Birite)
Bergama'da millî oyunlar
Bergama köylerinde oyun
Bergama zeybeği
Beri bâsu
Bermende zeybeği
Berzini oyunu
Besni'de oyunlar
Beş açılan
Beş ayak
Beşkaza zeybeği
Beyler bahçesi
Beylerbeyi
Beylerbeyi Sarayı
ihtifali
Beyler zeybeği
Bezdk oyunu
Bican
Bıçak oyunu
Bıçak havası
Bican
Bico
Bidenem
Bijanğ
Bir ayak
Bir evde iki gelin
Bir oturup bir kalkma
Bir taş attım çeğile
Birite
Bitlis barı
Bitlis koççarı
Bodrum zeybeği
Boşan da dağlar
Bohça atmak
Buhur
Bulanık

Bulanık zeybeği
Buldan düz oyunu
Bulgur oyunu
Bura bura oynamak
Burçak tarlası oyunu
Bursa'da oyunlar
Bütün çırdak
Büdi, büdik, biyü
Büy
Büyü

— C —
Canım üke
Can Temer Ağa
Cebki
Cember raksı
Ceylân
Cezayir
Cigos
Cizre'ye gittim
«Cırt» oyunu
Comburt havası
Comulu
Coşkun Çoruh
Coşkun horon
Curcuna
Curruh

— Ç —
Çamaşır oyunu
Çamdan sakız akıyor
Çandır oyunu
Çandarma
Çankırı zeybeği
Çankırı oyunu
Çap
Çapakay
Çapik
Çapikay
Çapuk
Çarışu
Çarışka
Çapuk
Çark
Çayda çıra
Çayırın ten yüzünde
Çeçen
Çeçen oyunu
Çeçer
Çekici kadın
Çekin halay dizilsin

Çekirge
Çekirgen halayı
Çeliktedir
Çenbeli Ağa
Çenber
Çengi
Çengiler - Köçekler
Çengi
Çepeku
Çepik
Çerkez oyunu
Çepikli
Çevirme halayı
Çıkrık halayı
Çıktım tepe
Çıldır barı
Çil keklik
Çırçırhanda
Çırdak
Çıtrdağ oyunu
Çıbık çalmak
Çıçekdağı
Çift ayak
Çift basma
Çifte oyun
Çiftetelli
Çift güvercin
Çiftoyun
Çift oyun
Çift zeybek
Çiğdem
Çindir
Çingâne oyunu
Çinge
Çingene, çengiler
Çingeneler
Çingi
Çirtik
Çiya
Çirtik
Çobanbeyli havası
Çoban kavali
Çoban oyunu
Çocuk ve oyun
Çorum'da oyun
Çorum halayı
Çorum kadın halayı
Çorum oyunları
Çorum halayları
Çökçök oyunu
Çökeri

Çömlek oyunu
Çukurova Türkmen-
lerinde oyunlar

— D —

Daban halayı
Dadaş
Dağbaşı ayağı
Dağıstan oyunu
Dağlar halayı
Dağlar
Dağlı havası
Dağlı oyunu
Dah lenk
Dakkatülfeyli
Dakkatülmeymoki
Daldala
Daldala
Daldalan barı
Daldalar
Dallike
Dandini
Dansın tarihçesi
Dans kongreleri
Daşı
Daşoğlan
Davaz zeybeği
Dasnicors
Davul barı
Davulcular
Davul oyunu
Davulzurna
Davulzurna horonu
Dede oyunu
Değirmenci
Delibe
Deli horon
Deliko
Delilo
Deli Paşa
Dello
Delloy
Demiroi
Denizli'de oyun
Denizli oyun havası
Denizli zeybeği
Denizli'nin horozu
Deniz ortasında
Denzimek
Depçe
Depki

ARAŞTIRMALARI

Depmek
Depşororo
Derbendi
Dere bekleyen
Dereli
Derviş
Destbent
Deveci
Deveci emmi
Develi
Deve oyunu
Deve oyunu
Devzer
Dımidan
Dımı dımı
Daldala
Dıntinge
Dik bar
Dikdiki
Dik halay
Dik horon
Dik oyun
Dilân
Diley
Dilican
Dilipiti
Dillâla
Dillân
Dillolo
Dilo
Dilo dilo
Dipçik
Diringi
Diyarbakır oyunları
Diz çökme ve sekme
Diz kırma
Doğru oyun
Doğumuzda oyunlar
Doğu Türkistan'dan
notlar
Dokuz ayak
Dokuzlu
Dolama
Dolaşık
Dolayı horan
Dombaycıoğlu
Domuz oyunu
Dost balacan
Döne
Döneley
Dönmece halay
Dönme oyunu

Dörderleme
Dört ayak
Dört eli oyunu
Dört güllü
Dört kız oyunu
Dörtlü oyunu
Drama karşılaşmaları
Dringi
Dudumaman
Dudum
Durik
Duduş
Durna
Durnalar halayı
Durun Çoruh
Durna
Düğün barı
Dut ağacı
Düğünlerde kutsal
danslar
Düğünlerimizde oyun
Düz oyun
Düğünlerde oyun
Dünür dünür
Düz ayak
Düz bar
Düz bar
Düz halay
Düz hava
Düz horon
Düz kayda
Düz oyun
Düz oyun
Düz yalı
Düzey oyun

— E —

Ebeler
Edremit zeybeği
Ege havası
Efeler oyunu
Efe oyunu
Ef oyunu
Eğine kinası
Eğine
Ege bucaklarımızda
oyun
Elâziğ oyunları
Elâziğ oyunları
El çırpma
El çırpıştırma oyunları

Ellik halayı
Elmas
El oyunu
Enzeli
Erfere ve oyunları
Esnaf oyunu
Emet oyunu
Emet zeybeği
Eminem oyunu
Engeli
Enjine
Enşeli
Erencik
Ermeni barları
Erzincan oyunları
Erzurum barları
Erzurum oyunları
Erzurum oyunları
Esenyel oyunu
Esi havası
Esiralmaca
Eski harmandalı
Eski içki yerlerinde
oyun
Eski Hemşin
Eski kasap
Eskiya horanı
Eskişehir oyun havaları
Esmer
Eşbulma
Evim-nim-may
Evlerinin önü

— F —

Fadimem halayı
Fafifillo
Ferahli
Fatih Albümünde
oyuncular
Fidayda
Fingil
Folka

— G —

Gabardıç
Gagauzlarda oyun
Galkırma
Garipler semahı
Garın halayı
Garzanı
Gaşenk

Gavuşturma
Gaziantep halk oyun-
ları
Gaziantep oyunları
Gecegü
Gelibolu zeybeği
Gelin bindirme
Geline yalvarma
havası
Gelin halayı
Gelin - Kaynana oyunu
Gelin yürütme havası
Gemi oyunu
Genç Osman
Ger Ali
Gerdan kırmak
Gerede havası
Gerede zeybeği
Geyik oyunu
Geyve zeybeği
Gezinti
Gizani
Giresun sıra oyunları
Gızih halayı
Goncud
Gozâni
Goriski-Lezinka
Govent
Govenk
Göbekleşme
Göçmenlik ve oyunlar
Gökbilimsel danslar
Göksun'da oyun
Gönüllün zamahı
Görücü
Göven
Gövend
Gövende
Gövendü
Gövenk
Gugla
Güllü
Gümürü Barı
Gümüşhane oyunları
Güven
Güvençe
Güvende
Güvende oyun
türkölürlü
Güvender
Güvenk

ık sen anla içtiğimiz şarabın ne şarabı olduğunu... İşte böyle anlatmış ve yazdırmıştı hayat nikâyesini.

Anlattıklarını tarih sırasına koyar ve de resni belgelerle karşılaştırırsak :

1918 yılında Posofun VARZNA (DEVİRDÖVER) köyünde doğmuş.

1924 yılında anası Ferahnaz ölmüş ve aynı yıl babası Zekiye kadınıyla evlenmiş.

1926 yılında Ardahan Leyli (Yatılı) okuluna yazılarak bu okulu 1929 yılında bitirmiştir.

1933 yılında Şemsinur'a âşık olmuştur. Esasında kendisi de bu yıl içinde âşık olduğunu şöyle belirtmektedir.

**On beşimde hizmet ettim pirime
Konu komşu yetik oldu sırrıma
Ne zamanki sevda indî serime
Daim dolar taşmaz bir göle döndüm...**

Bir zamanlar Yalçın olarak benimsediği soyadını atalarının şair olmaları ve Gazi Mustafa Kemal Paşaya aşırı sevgisinden dolayı ATAMAN olarak aldığı söyleyen âşık 1938 yılında asker olmuş ve İkinci Cihan Harbi sebebiyle uzatılan askerliğinin tamamını Kars'ta Şahap Gürlar Paşanın yanında yapmıştır. O zamanlar yedek suhay olan Şair Behçet Kemal Çağları'da tanışmış, rahmetli ÇAĞLAR vasıtasıyla Kars'ta yedek suhay ve öğretmenlik yapan şair ve edebiyatçılara tanışmış ve bir çoğuyla atışmıştır.

Askerlik sonrası bütün Türkiye'yi adım adım gezerek Müdâmi Yusufeli'li Huzuri babanın tesiri altına girmiş ve ona pirim deyi hürmet etmiştir. Bektaşiliğe karşı meyyalıdır. «Hakiki bir Bektaşî olsak da ayağının turabı olsak» dediği çok olmuştur. Hayatı yazıldığı gibi ciltlere sığmayacak olan Müdâmi baba bir ara Susuz Köy Enstitüsü'ne bağlama ve âşık edebiyatı dersleri vermiş ve ilk rahatsızlığı ise 1953 yılında 35 yaşında iken başlamıştır.

**MÜDÂMİ bir kemter kulunuz sizin
Ölmüşe can verir diliniz sizin
Lokman melhemidir elliniz sizin
Gariplere müşfik ana, tabî'im.**

İstemek suretiyle doktorlara şükran borcunu ödemek isteyen şairle Ankara'da Prof. İlhan BAŞGÖZ, Artvin'de hemşerimiz Dr. BALCIOĞLU bizzat ilgilenmişler ise de çekingen bir yaratılışa sahip olan âşık derdini kolay kolay kimseye açmamıştır.

**İsim Sabit lakin cisim fanîdir,
Bir şair MÜDÂMİ kahr meydanında.**

diyen şair nihayet 8 Kasım 1968 Cuma günü Hakkın rahmetine kavuşmak suretiyle aramızdan ayrılmıştır. Tanrı rahmet eylesin.

Buraya kadar kısada olsa hakkında biraz bilgi vermek istediğim Müdâmi babaya ait iki de hatırayı gün ışığına çıkarmak suretiyle gelecek nesillere faydalı olurum kanaatiyle aynen aşağıya alıyorum.

Yıl 1959 mevsim sonbahardır, Telâşlı olarak odama girip :

— Pürvani evlât hele kalk bana cananımın deniz haber ulaştır, bu gece onu düşümde hep ağlar gördüm, dediğinde ben peki olur deyip yakında bulunan Şemsinur'un köyüne gittim. Bir bahane ile onlara misafir oldum. Bir ara yanımızda kimse kalmadığında ise Şemsinur ablanın elini öpüp başıma koydum ama bırakmadım. Yüzüne bakarak abla sana birisinden selâm getirdim bu gece rüyasını karışık görmüş beni gönderdi ne diyorsun ona ne söyleyeyim dedim. Şemsinur abla gözlerimin içine dikkatle baktı. «Git oğul vede bir şey deme» diyerekten elini sertçe çekip odayı terk etti... Belki de göş yaşlarını bana göstermek istememişti.

Ardahan'a döndür âşığı buldum. Hiç bir şey konuşmayarak yüzüne bakmağa başladım.

**ŞAİR MÜDÂM arar nerde Şemsinur
Saldı beni dertten derde Şemsinur
Hayalde, fikirde, sırda Şemsinur
Acap unuttumu Şemsinur beni.**

diye sorunca hakikati anlattım. Sessiz sessiz ağladı, ben de ağladım... Bu ne büyük aşkı böyle Yarabbi...

Tarih 7 Şubat 1959... Elinde bir sürü kâğıtla odama girdi. Kalkıp yer gösterdim ve bir emri olup olmadığını sordum. Ellindeki birinci kâğıdı uzattı okudum. İki kıta muamma idi, ses çıkarmadım tekrar bir kâğıt uzattı bunda da üç kıta muammanın çözümü vardı, okudum fakat yine ses çıkarmadım. Bana «Bunları bir kenara yaz bir gün sana lâzım olur» dediği içindir ki yazdım ve demek bu gün lâzım olacaktı.

MUAMMA

Bir acaip nesne gördüm, hâki insan can değil,
Var yirmi başı ama lehmi azmi kan değil,
İkiyüz yaşındadır pes tamam anın yaşı,
Cümle ömrü altı aydır fazla ve noksan değil.
İki yüz ayağı var, amma yürümez bir adım
Vakti gelir per verir, pervaz eder, kendisi teyran değil

Hep mecazidir kelâmun yoktur asla hilafın

İncelemeler :

HALK ŞİİRİMİZDE MENEKŞE

Yazan : Ali Esat BOZYİĞİT

Bak, Efendim, hoş ilkbahar erişti
Buz eriyip sulandığı zamandır,
Lâle, sümbül, gül, menekşe yetişti
Bülbüllerin dillendiği zamandır.

diyör çağımız ozanı Emirî. Bahar ayları gelince dağlarda, kırlarda yetişen Lâle'den, Sümbül'den, Menekşe'den söz ediyor. Ancak bu çiçeklerin adını verebilmiş şu küçücük dörtlüğünde. Çünkü bahar aylarında yetişen tüm çiçekleri saymaya kalkışsa sayfalar yetişmezdi. Türlü renkte, türlü kokuda, türlü güzellikte çiçekler... Hepsi de kendi güzelliklerini üstün tutuyorlar ötekilerden:

**Çiğdem der ki ben elâyım,
Yiğit başına belâyım
Hepisinden ben âlâyım
Benden âlä çiçek var mı?**

**Aj baharlı mavi dağlar
Yârim gurbet ilde ağlar**

**Nevruz der ki, ben nazlıyım
Sarp kayalarda gizliyim
Mavi donlu, gök gözlyüyüm
Benden âlä çiçek var mı?**

**Aj baharlı mavi dağlar
Yârim gurbet ilde ağlar**

**Lâle der ki, behey Tanrı
Benim boynum neden eğri
Yârdan ayrı düştüm gayrı
Benden âlä çiçek var mı?**

**Aj baharlı mavi dağlar
Yârim gurbet ilde ağlar**

**Sümbül der ki, boyum uzun
Yapraklarım düzüm düzüm
Beni ak gerdana dâzin**

Tuğu var sancağı var kendisi sultan değil.

CEVABI

Bu dediğin'iz muamma ziruh bir hayvan değil
Mayası topraktandır ama hilkatı insan değil
Yirmi başı dediğinin ebcedde keft'en çıkar
Hem iki yüz harfi Ra'dır bahsimiz yalan değil.
Ömrü altı ay deyince iki mânâ ayrılır
Biri belli başlı bitki, seceri rumman değil
Hem birisi sercü kardır altı ay yerde yatar
Vakti gelir er uçar kendisi tayran değil.
Der MÜDÂMİ işbu lügâs hububat olsa gerek
Canlı, cinni ve ecinni olmasın imkân değil
Bu sahibsiz muammanız KENDİR ile bağlıdır
Çözen âşık şuaradır belli ki çoban değil...

**Benden âlä çiçek var mı?
Aj baharlı mavi dağlar
Yârim gurbet ilde ağlar**

**Gül der ki, yarım diken
Çoktur bana gönül çeken
Sayılmaz ekîp diken
Benden âlä çiçek var mı?**

**Aj baharlı mavi dağlar
Yârim gurbet ilde ağlar
Fesleğen der ki, beni ekerler
Alıp saksıya dikerler**

**Beylere peşkeş çekerler
Benden âlä çiçek var mı?
Aj baharlı mavi dağlar
Yârim gurbet ilde ağlar**

Böyle diyör çiçekler, Aşık Veysel'in çağır söylediği türküde. Bir de Âşık Ömer'in şiirine kulak verelim. Hangisi âlä imiş görelim :

**Bahar oldu gül açıldı
Küllü rahmetler saçıldı
Türlü çiçekler açıldı
Kangımız âlä çiçektir.
Lâle eydür, ben lâlâyım
Cümlenizden ben âlâyım
Hem senâyım, hem saayım
Kangımız âlä çiçektir.**

**Karanfil beni ekerler
Beylere pişgeh çekerler
Atır saksıya dikerler
Kangımız âlä çiçektir.**

**Menevşe eydür, hey Tanrı
Âşıklar söylerler doğru
Niçin benim boynum eğri
Kangımız âlä çiçektir.**

**Sümbül der ki, karım aktır
İçimizde hiç kem yoktur
Cümlemiz yaradan Hak'tır
Kangımız âlä çiçektir.**

**Ömer tuttu sümbül sözün
Getirsin çiçeğin yüzün
Gonca ikaz etsin gözün
HER BİRİ ÂLÂ ÇİÇEKTİR.**

Evet, en doğrusunu Âşık Ömer söylemiş. Çiçeklerin her biri âlädir. Bizim de içimizde sümbül gibi kem yok. Cümlemiz yaradan Hak'tır elbet. Ama çiçekler izin verirse bu yazımızda yalnız menevşeden söz açacağız. Hani o «Niçin benim boynum eğri» diyen menekşeden..

Bir kır çiçeği, dağ çiçeği menekşe. Kendiliğinden bitiyor bahar geldimi. Hoş kokulu, mor çiçekler açıyor. Yabani menekşe deniyor bu kırda, bayırda bitenine. Bir de bahçelerde yetişeni var; Hercai (Alaca) Menekşe o da. Bunu ötekinden ayırt etmek için kır menekşesine (mor menekşe) deniyor çoğunlukla. Yürek biçimi gibi, şeker külâhi gibi yaprakları var bu çiçeğin. Bu kıvrık kıvrık yaprağından, çiçeğinden, kökünden ilâçlar yapılıyor. Ayrıca güzel kokulu çiçeğinden bir de lavanta esansı yapılmakta.

Bir de deyim var menekşe ile ilgili. Koyu lacivert renkte gözleri olan kimselere (Menekşe Gözlü) denmekte.

Türkülerimizde çok geçiyor menekşe. Silifke'den bir türkü de :

Çiçekler içinde menekşe baştır
Güzel gösteren göz ile kaşır
Gurbete gidiyom, mektup ulaştır
Mektup ile konuşalım bir zaman.

.....
Bir de Divriğiden :
Açıl mor menekşem bahar eriştii
Lâle, sümbül, nergis, reyhan yetiştii
Benim kısmetime zambak düştü
Menekşem, oy bir tanem hey
Haydi de haydi.

.....
Türkülerde yer alır da Manilerde olmaz mı? İşte..

Menekşem hârelensin
Yaprağı pârelensin
Ne gözüm seni görsün
Ne yürek yârelensin
Menekşe mor hâleli
Kenarları kâreli
Yüreğimi hiç sorma
Yar elinden yâreli
Menekşem cihan yakar
Güzeller zülfe takar
Yeni açmış gül varken
Solmuşlara kim bakar.
İnci serdim güneşe
Bakan gözler kamaşa
Sen bir demet gül isen
Ben de bir top menekşe

Halk şiirimizde doğa ve bu arada çiçekler çok geniş bir yer tutuyor. Hemen her ozan çiçeklere yer vermiş şiirlerinde. Güzel, güzellikler ozanı Karacaoğlan da bunlar arasında tabii. Leylak, sümbül, lâle, nergis, yasemin, reyhan,

sarı çiçek gibi çiçeklere sık sık rastlanıyor Karacaoğlan'ın şiirlerinde. Ama...

Karac'olan eydür, başların tacı
Ayrılık şerbeti zehirde acı
Kıvrım kıvrım olmuş zülfünün ucu
Mor menekşe boynun eğdiği gibi

dediği ve sevgilisinin kıvrım kıvrım olmuş züflerinin ucunu benzettiği mor menekşeden bir başkaca söz etmiş. Bakalım ne söylemiş Karacaoğlan menekşe konuşmasında :

Kadır Mevlâm seni öğmüşt yaratmış
Çiçekler içinde birdir menekşe
Betersin güllerin hâri içinde
Korkarım yüzüne batar menekşe
Yaz gelir de heveslenir betersin
Güz gelince başını alır gidersin
Yavru boynun niçin eğri tutarsın
Senin derdin benden beter menekşe

Senin meskenindir kayalar senği
Kokusu menekşe, güldür İrenği
Aradım dünyayı, bulunmaz dengi
Güzel yatağında biter menekşe

Bakmaz mısın Karac'olan haline
Garip bülbül konmuş gülden dalına
Kadrin bilmeyenler alır eline
Onun için eğri biter menekşe.

Anlaşıldı değil mi menekşenin boynunun neden eğri olduğu.

Bir de, şiirlerinde bir yandan doğa güzelliğini, bir yandan da sevginin türlü hallerini dile getiren Erzurumlu Emrah'ı dinliyerek sözümeze son verelim :

Ellerin kırısın hey gidi hoyrat
Sana kim dedi ki boz menekşeyi.
Nazik ellerinle devşir, cem'eyle
Ak sinen üstüne düz menekşeyi.
Menekşe, gül kokar dostun bağından.
Bir büsesin aldım ak yanağından.
Taramış, zülfünü dökmüş sağından.
Zülüfleri değer yüz menekşeyi.
Bir bölük sunalar İndiler başa,
Anlar sâyesinde başa nur yağa...
Dürer, deste olur, sarkar yanağa.
Aşk ile devşirir kız menekşeyi.

Nice Süleymanlar tahta eriştii,
Tahta erişmedi, bahta eriştii.
Emrah'ım bir fena vakte eriştii,
Dahl koklamayız biz menekşeyi.

Çankırı Folkloru :

ÇANKIRI'DAN TEKERLEMELER

Derleyen : Recep CIRIK

TEKERLEMELER

Kurşunlu İlçesi, Hocahasan Köyünde öğrencilerimin aracılığı ile derlediğim tekerlemeler :

Urguya urguya
Urgan attım
Kör guyuya

! *
**

Satılmış Satılmış
Ak gayadan atılmış
Bubası kelem getürmüş
Yimiş yimiş ötürmüş

! *
**

Ayşe Ayşe aş gibi
Memeleri daş gibi
Ayşe benim dostum
Ağzı giruk destim

! *
**

Eminem emük
Burnu kemük
Leblebi gaşuk
G... bulaşuk

! *
**

Fatma
Gapıları gıldırdatma
Goyun örküyo
Gocan gorkuyo

! *
**

Fatma fatra
Biner katıra
İçer tütünü
Sallar g.....

! *
**

Saniye Saniye
Baban gitti kavıye
Kahvenin gapısı kitli
Saniye'nin başı bitli

! *
**

Hamdi
Anasını emdi
Bi sıçan duttu
Yalamadan yuttu

Memet Memet meledi
Dağdan toprakeledi
Torbada tuz yok
Memede gız yok

! *
**

Satı Satı saman otu
Satı bana nediverecek
Develerimi güdüverecek

! *
**

Hasan
Helvayı basan
Çapının ardında
Cort cort O.....
Gızları kaçırın

! *
**

İğne, iplik
Kağıt, kibrit
Çelik çomak
Sen gir
Sen çık

! *
**

Osman
Osurma yamalı yorgan

! *
**

Osurmuklu tavuk
Gel oğlunu avut
Ben oğlundan bıktım
G..... çalı, çırpı tıktım.

! *
**

Karayısam karayım
Avuç avuç parayım
Ak buydayın özüyüm
Kara Yeli'nin kızırım.

! *
**

Yağ yağ yağmur
Tarlada çamur
Evde hamur
Ver Allahım ver
Sicim gibi yağmur

! *
**

Ooo, moo
Karado
Sime sime simedo
Bir manto
Bir çanto
Laka like
Maviko

! *
**

İnci minci
Kim birinci?

! *
**

Çık çıkalım çardağa
Yem verelim ördeğe
Ördek yemini yimeden
Çiyak miyak dimeden
Hakkudu hukkudu
Çıktım, çıkardım.

! *
**

Ebe güller (hindi) yem yimez
Çork çork dimez
Yavrularını gütmüz

! *
**

Garşıdaki gazlar
Laf anlamazlar
Hocahasan'ın kızları
Lâf anlamazlar.

! *
**

Top top kadife
Kızın adı Hanife
Oturmuş çalı toplar
İçinde bülbül hoplar
O bülbül benim olsa
İki kardeşim olsa
Biri ay; biri yıldız
Biri oğlan, biri kız
Hop çukulata çukulata
Akşam yedim salata
Kız senin baban kerata

Bize gelen KİTAPLAR

- Vedat Nedim Tör: «YILLAR BÖYLE GEÇTİ». Yazarın iş, düşün ve sanat yaşantısının aşamaları ve olayları. Milliyet Yayınları, Anılar Dizisi: 1. 19,5 X 12,5 cm. boyunda, 304 sayfa, 25 lira.
- Prof. Dr. Selâhattin Olcay - Dr. A. Bican Erçilâsun - Dr. Ensar Aslan: «ARPAÇAY KÖYLERİNDEN DERLEMELER». Önsöz, Giriş, Ses işaretleri başlıklı açıklama yazılarından sonra Kineği, Aslanhane, Yılanlı, Büyük Aküzüm, Küçük Aküzüm köylerinde derlenen masallar, hikâyeler, evlenme ve düğün âdetleri, türküler, bilmeçeler, ma(h)rujer, fıkralar, Halay türküleri, baraja türküler, nanaylar, halk şiiirleri, bayatılar, Sözlük. Türk Dil Kurumu Yayınları: 419. 24 X 16,5 cm. boyunda, 398 sayfa, 50 lira.
- Şaban Aytut: «BURSA'NIN MANEVİ TARİHİ». 1. Cilt. Önsöz ve yazarın biyografisinden sonra Bursa'nın coğrafi ve tarihi değerinden sonra Bursa'da yaşayan büyük devlet adamları, ulema ve evliaları ile bunların türbeleri hakkında geniş bilgi verilmektedir. Resimlidir. Bayramşık Yayınevi, Tarih Dizisi: 7, Genel Yayın No. 9. İsteme adresi: Saka Çeşme Sok. Fıraklıyan Han, Kat 2/28, Eminönü - İst. Eser, 19,5 X 13 cm. boyunda, 128 sayfa, 25 lira.
- Ömer Asım Aksoy: «DEYİMLER SÖZLÜĞÜ». Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. 2. cilt. Yazarın Deyimler Sözlüğünü Sunarken başlıklı önsözünden sonra, Deyimlerin çeşitleri, Deyimlerin sınırları, Birinci Bölüme Ek bölümleri yer almakta, bunların ardından 542 sayfalık Deyimler Sözlüğü verilmektedir. Türk Dil Kurumu Yayınları, 325/2. Eser, 20 X 14 cm. boyunda, 576 (393. sf. dan 968. sf.ya kadar) sayfa (ayrıca en sona 3 sayfalık 1. ve 2. ciltlerin düzeltme cedveli eklenmiştir), 40 lira.
- Erver Tunçalp: «MANZUM DUALAR». Müslüman Türkler için. Şiirler. Eserin sonuna şairin biyografisi konulmuştur. İsteme adresi: P.K. 225, Yenişehir - Ankara. Kitap, 16,5 X 12 cm. boyunda, 128 sayfa, 10 lira.
- Mehmet Çoban: «ORTAMIN KİTABESİ - DÖRTLÜĞÜN HİTABESİ». Şiirler. 1. Cilt Şiirle Giriş'ten sonra şairin dörtlükleri verilmektedir. Eser İst. da Anadolu Matbaası'nda basılmıştır. 16 X 11 cm. boyunda, 184 sayfa, 15 lira.

- Filiz Dokuman (Hazırlayan): «MARKOPOLO SEYAHATNAMESİ». 1. Cilt. Marco Polo ve Eseri hakkında, Seyahatname Orta Doğu ve Türkmenler, Uzak Doğu yollarında, Kubilây Han, Pekin'den Bengal'e bölümlerini kapsamaktadır. Tercüman 1001 Temel Eser, No. 87. Eserin başında 1001 Temel Eser Dizisi hakkında Kemal İlicak'ın bir sunuş yazısı yer almaktadır. 19,5 X 13 cm. boyunda, 198 sayfa, 10 lira.
- Filiz Dokuman (Hazırlayan): «MARKOPOLO SEYAHATNAMESİ». 2. Cilt. Pekin'den Hindistan'a doğru, Pekin'den Amoy'a, Menzi, Cennetin şehri Kinsan, Çin'den Hindistan'a, Efsaneler diyarı Hindistan, Arap Denizi, Türkistan savaşları, Türkistan bölümleri. Tercüman 1001 Temel Eser, No. 88. 19,5 X 13 cm. boyunda, 228 sayfa, 10 lira.
- Baron de Tott (Türkçesi ve Önsöz Mehmet R. Uzman): «TÜRKLER (TÜRKLER VE TATARLARA DAİR HÂTİRALAR - MÉMOIRES SUR LES TURCS ET LES TARTARES)». Yazarın biyografisi ve 4 bölüm halinde iki yüzyıl evvelki Türk ve Tatar idari ve sosyal yaşantısına ait anılar. Tercüman 1001 Temel Eser, No. 89. Kitap 19,5 X 13 cm. boyunda, 324 sayfa, 10 lira.
- Prof. Dr. Derviş Manizade: «KIBRIS. DÜN, BUGÜN, YARIN». Önsöz, Atatürk ve Kıbrıs, çeşitli yazarların Kıbrıs sorununu tarih açısından inceleyen yazıları, Kıbrıs olayları, Kıbrıs Kültür Derneği'nin ve Kıbrıs Okulları'ndan Yetişenler Cemiyeti'nin çalışmaları, 1893 ten buyana kronolojik olarak Kıbrıs olayları hakkında yazılanlar, Mücahitler, Barış Harekât ve Sonrası. Kitap, Kıbrıs Türk Kültür Derneği İstanbul Bölgesi Yayınları'nın 8 incisi olarak yayınlamıştır. Dağıtım adresi: Halaskâr Gazi Cad. No. 137, Kat 7/10, Pangaltı - İstanbul. 23,5 X 16 cm. boyunda, 576 sayfa, 50 lira.
- Hâyettin İvgin: «ÂŞIK SITKI BABA (PERVANE)». Eserde kısa bir önsözden sonra Âşık Sıtkı Baba'nın yaşamı, sanatı, kişiliği ve hakkında yazılanlar verilmekte, daha sonra da Pervane ve Âşık Sıtkı adıyla söylediği ve yazdığı şiirler yer almaktadır. Kitabın sonunda bir kaynakça ile sözlük verilmektedir. Eser, yazarın «Dik Sokak, No. 26/6, Aydınlıkevler - Ankara» adresinden edinilebilir. 18,5 X 11,5 cm boyunda, 64 sayfa, 10 lira (Ankara, 1976).



LOKMAN MÜSTAHZARI HALK SAĞLIĞI HİZMETİNDE

- Ekza - 9 Ekzema merhemi
- Algo - Tablet Ağrı hâpi
- Lokman - Tablet Ağrı hâpi
- Algopirin Analjezik tablet
- Algo - Tablet 4 tabletlik
- Moruvit - Vitamine Kuvvet şurubu
- Kina - Kola İştah şurubu
- Anamur Burun ve göz damlası
- Meprol Tablet Sinir hâpi
- Sollargren Granüle Ekzema - kaşıntı
- Sel de Gastrin Granüle Mide tozu
- Gastro Goutes Mide damlası
- Gastroguanil İshal kesici tablet
- Metegastrin Mide tozu
- Derivit Yara ve yanık merhemi.
- Lokman Çayı Afiyet çayı tozu
- Dover Tablet Öksürük ve dronşite
- Metekodin Öksürük hâpi
- Metekodin Öksürük şurubu
- Algo - Wax Ağrı merhemi
- Algo - Wax Vazo Grp ve ağrılarda
- Algo - Wax Nazal Nezle merhemi
- Ma-ka-ta Basur merhemi
- Cuti - Cura Cilt losyonu
- Pedi - Cura Ayak banyosu
- Pilo - Cura Saç ilacı
- Lokman Kaşe ağrı kesici
- Panason (20 Gr. paket) Sağlık çayı
- Panason (50 Gr. alüm. kutu) Deriseptol Yara ve göbek
- Dr. Krom Diş patı

(Folklor: 3)

Son baskı tarihi: 17.1.1977



(Yeni Ajans: 4)



SARAP
SANAYİNDE
KALİTE ve NEFASET
ÖRNEĞİNİ YINE
TEKEL
SUNAR

(Basın: 60013 — 5)



800'den fazla şube ile
HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde

T.C. ZİRAAT BANKASI

(Basın : — 6)

**EN KÜÇÜK
TASARRUFLARINIZA,
BÜYÜK
TASARRUFLARINIZ
GİBİ DEĞER
VEREN BANKA**



AKBANK



**ANADOLU
BANKASI**
SİZİN EŞİNİZİN
ÇOCUKLARINIZIN
kısacası
AİLENİZİN BANKASIDIR

(Folklor : 7)

(Folklor : 8)



TELEFON NUMEROLARININ KISALTILMIŞ HALİ
030630600000000000

WMQXHKGAUSE
ADÖTFUNHG
MZKÖYE
NÖİDO
AİÖB

**BANKANIZI
SEÇTİNİZ Mİ ?**

demek ki
görüşünüz
kuvvetli...



TÜRK TİCARET BANKASI

EDİRNE'den KARS'a kadar yurdun her köşesinde hizmetinizde

diş bakımında
yeni bir dönem...

SİLİKADENTLİ
grin
SEFFAF YEŞİL DİŞ MACUNU



(Folklor : 9)

(Radar R — F. 10)